

KDO IZ MENE POJE:
LJUDJE, LJUDJE, LJUDJE...

DRUGAČNJA VARNOSTNA KRAJINA
STVARNO ČUDNO

E 094001729

LISTI

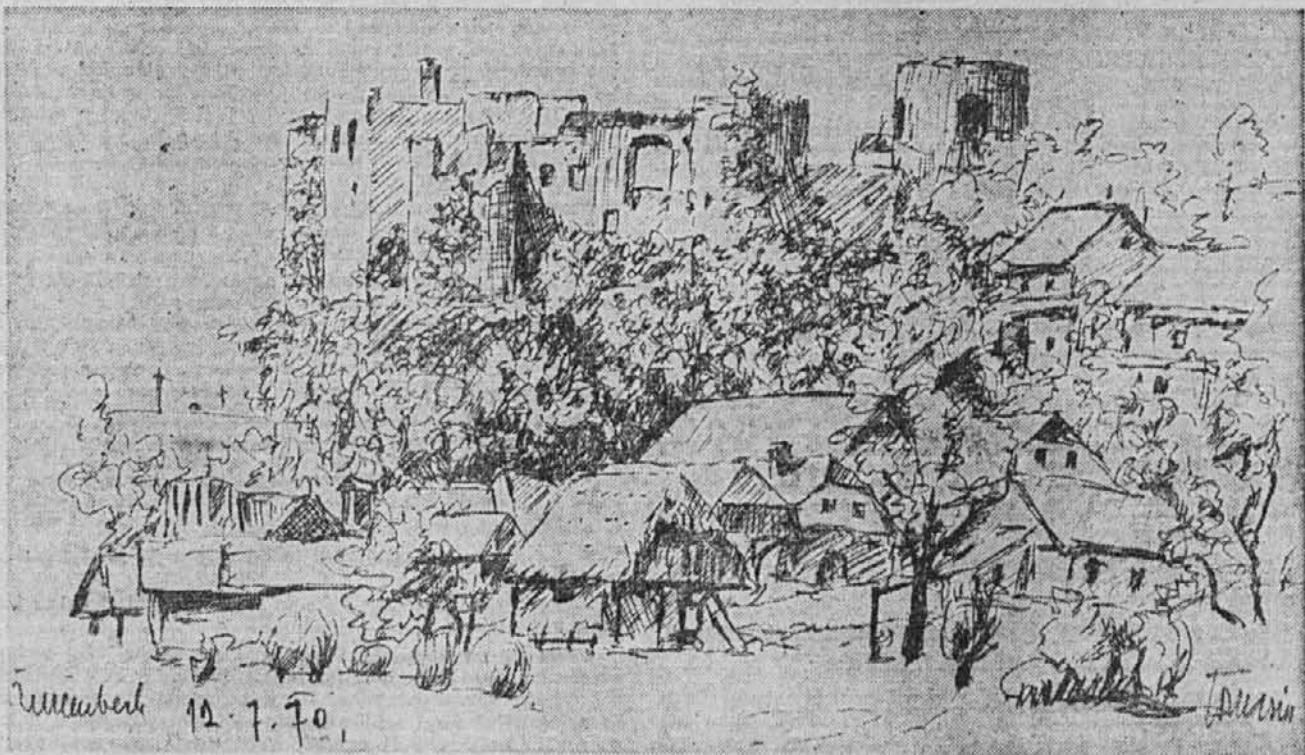
Uredil kulturno-umetniški klub TONE ČUFAR

Številka 11/III

Jesenice, april 1973

V ENAJSTI ŠTEVILKI
LISTOV SODELUJEJO:

Janko Berlogar (poezi-
ja), Valentin Cundrič (po-
ezija), Marjan Čufar (poe-
zija), Benjamin Gracer
(poezija), Milka Hartman
(poezija), Tomaž Iskra
(proza), Ivan Jan (proza),
Miha Klinar (poezija, pro-
za), Andrej Kokot (poezi-
ja), Cili Kodrič (poezija),
Jelka Košir (poezija), Hen-
rik Lužnik (poezija), Do-
minik Majetič (poezija),
Marija Mencinger (poezi-
ja), Janko Messner (pro-
za), Nevenka Mitrovič (po-
ezija), Janko Novak (po-
ezija), Valentin Polanšek
(poezija), Crtomir Sinko-
vec (poezija, proza), Slav-
ko Tarman (proza), Edo
Torkar (poezija), Stane
Wakounig (poezija) in Zan
(poezija). V prevodu pred-
stavljamo prozo Nguen
Mau Hao, likovni prispev-
ki pa so delo slikarja To-
neta Tomazina.

Tone Tomazin — ŽUFEMBERK

Miha Klinar IZ DIMA V DIM

1
Prižgeš cigareto
iz navade
pa tudi
iz dolgočasje
Puhaš dim
v sivino:
Kakšna sivina
v duši
in praznina
Vsega
so te izvolile
brezplodne misli
Ujet si
v svojo mrežo
Sam vase
si zapreden
muha
in pajek
vse obenem
dokler
ne zapredeš se
iztrošen
izrabljen
od sive praznine
izjeden
v sanje
v deklico na
sliki

2
Prižgeš
drugo cigareto
Z modrim dimom
rišeš njeno sliko
v svojo dušo
njene oči
in topi nasek
ustnice, ki jih

nikoli
ne boš poljubljal
in lase
iz nežne svile
Svileni šal
oval
v obliki rute
ji obkroža glavo
pada
fi na hrbet
preko leve rame
z enim trakom
z drugim
na leve prsi
vzboklina desnih
Kakšna nežnost
bitje, ki ne bo
nikoli tvoje
Pa jo ljubiš
Rad bi razvozljaj
vse, kar se skriva
v njeni duši
Kaj
kaj
kaj
te orjejo vprašanja
kakor plugi
zapuščena polja
Kaj
kaj
kaj
Zapuščena polja
so pokrita
s snegom.

3
Prižgeš
tretjo cigareto
Gledaš sliko
Rekla ti je
da zdaj služi
v baru
kakor barska dama

V kostimu
da je videti
kot gola
Za novo leto
vse je razprodano
Pridejo
ameriški turisti
US-army in Europa
(tako je rekla)
Med štirideset
lepimi dekleti
jim bo na uslugo
tudi sama
Ti pa jo ljubiš
in ona tebe
Le drugače
kakor ljubi druge
Ljubi
tvoje pesmi
Ti pa jo gledaš
Gledaš jo
na sliki
in razmišljaš
o tej US-army
in Europa

4
Poznaš to US-army
in Europa
Se preden tale
deklica na sliki
zagledala je
luč sveta
Poznaš to US-army
in Europa
Z njo srečal si se
tam ob ustju Soče
in pri Huminu
pod obrobjem
Benečije
in z njo si
srečal se ob Dravi
in v Celovcu

Poznaš to US-army
zaveznika
ki je postal
sovražnik
ko si prenehal biti
graničar Zahodu
Poznaš to US-army
in Europa
ki zganjala
nasilje
je v Gorici
Poznaš to US-army
s čokolado
in konzervami
v izstradani
porušeni Evropi
Poznaš to US-army
ki iz lačnih žensk
je delala vlačuge
Poznaš to US-army
in Army
britanskega kraljestva
s tržaškimi ulic
'zaveznike'
ki so te ogoljufali
in streljali v Škedenju
na delavce
Poznaš to US-army
in Europa
V očeh še nosiš
krste
oblake bele
in modrino morja
in kri, ki vrela
je iz prsi žene
na rdeči trak
trobojnice
na rdečo zvezdo
z rafalom prestreljeno
kakor žena
na cestnem tlaku
Membrana spominov

drhti še od rafalov
izstreljenih nate
blizu Mirna
pod skalnatim in
neuklonljivim Krasom
Za las samo
ušel si smrti
'Plavim vragom'
Poznaš to US-army
in Europa
ko je streljala
v svobodo ljudstva
v ljudsko bratstvo
v Internacionalo
v pesem, ki nas
z ljudstvi
na teptanem svetu
druži
v granitno skalo
Poznaš to US-army
in Europa
in njen Band
s trobentami in bobni
poskakujoč
na naših
televizijskih ekranih
Poznaš to US-army
v Guatemalli
in drugod
Poznaš jo v Vietnamu
in Laosu, Kambodži,
kjer rada bi
ustoličila zločin
Poznaš to US-army
kot turiste
Med njimi
za inflacijske dolarje
kot barska dama
deklica na sliki
bo nekomu na uslugo
za eno noč

Buteljni si odrežejo nosove

Je pa bil nos buteljnom in buteljkam zadnje čase hudo na poti, tako da so bili zastran njega že resnično nevoljni. So po dejali:

— Vse, kar je lepo in prav, božja prevladnost gor ali dol, vendar ga ni modrijarha na svetu, ki bi mogel pojasniti koristnost te naše resnične skurne ekstremitete, pa čeprav jo je On pritisnil človeku na sredo obraza in jo imenoval: nos: dve kosmatli luknji, iz katere se kar naprej cedi smrkelj, ki pri ta malih otrocih še v prav posebno dražljivem ritmu pokukava zdaj iz leve zdaj iz desne luknjice, ali pa kar iz obeh hkrati — kakor dva blede radovedna deževnika iz razmočene zemlje. In potem to nenehno zadevanje ob vse in vsakogar pa še to nečedno zanosvodenje, ponosudobivanje, to nanos-obešanje pa zdolginnosomodhajanje, to nospobešanje pa nosvihanje pa nosvrtanje pa vse druge neštete izzivalne in poniževalne nevednosti, ki jih ta nič kaj estetična kumara zmeraj in povsod omogoča, ja kaj, — povzroča!

Tako so moževali in se hudovali nad nosom buteljni, buteljke pa so jim pritrjevale.

Potem je dejal njihov župan:

— Bridke so vaše besede, moji buteljni in uboge buteljke, pa so resnične ena kakor druga, da bi tako ne bile! Vendar pa je najhujše to, da imamo še na nosu napisano, čigavi da smo pa kaj da smo, in nam zastran tega razkazovanja nasprotniki kar naprej po nosu dajejo pa nam izpred nosa zmlakajo, tako da se nas eden zanesljivo pod nosom obriše. Povem vam, moji dragi buteljni z buteljkami vred, da sem je jaz do kraja sit — te svoje gomoljaste nosure, še posebno zato, ker ne mine dan, da ne bi butnili z njo ob koga ali kaj pa da se mi ne bi pocedila kri, saj vendar vidite, da imam že same bunke na njej — in sploh... Preveč se mi je že pokadilo pod nos tode in sode po deželi, da bi ga mogel nositi še naprej kar tako pred seboj!

— Po pravici govoril je zavrelo med buteljni in buteljkami.

Potem je dejal zastopnik vinskih bratcev:

— Za nas vse je žaljava, kako da ne! Pa ti je bahač grbasti vrh vsega še pravi izdajalec! Da bi jo le videli, kako me nadira — moja stara — vsakokrat ko pridem iz pivnice, čeprav si tam komaj dušo privezujem, ko se ti pa hudil že po enem samem litru spremeni v takšnole sinje modro melancano!

— V melancano, mrha izdajalska! je zavrelo med vinskimi bratci. Je bil pa velik polom, ki so ga buteljke naredile.

Potem je dejal spet njihov župan:

— Veste kaj, če ste za to, odrežimo si ga, da bo pokoj! Da ne bo več koj videti, kaj smo pa komu pripadamo!

Pa so se buteljni in buteljke pomenljivo pogledali. Pa reče Krheljnov Fika:

— Hajdimo, fantje, nože brusiti!

Pa so bili vsi buteljni in buteljke za to. Pa reče Pržganov Vora:

— Veste kaj, je pretrd, da bi ga odrezali.

Pa so buteljni in buteljke po riži njegovim besedam prav dali. Pa reče Buhanov Lipa:

— Veste kaj, stisnimo ga v skobeljnik — pa škrc! ga odsekajmo!

So pa vsi buteljni in buteljke sklenili, da je ta beseda modra — škrc! ga pa odsekajmo!

Pa so si nosove odsekali, v skobeljniku. Drug drugemu. Ta prvi je bil na riži župan — zastran dobrega zgleda, za njim pa vsi ta drugi buteljni in buteljke.

Je pa bila zdaj tam, kjer je bil prej nos, samo še luknja. Pa niso več vedeli, ali so ta pravi bolj pa niso ta pravi in sploh niso več vedeli, kaj bi rekli... pa komu bi rekli, pa tudi tega niso vedeli, zakaj bi komu kaj rekli, ko pa niso več vedeli, ali so ta pravi in kateri od njih je sploh ta pravi, ko pa so imeli prej vsak svoj nos, po katerem so se razlikovali ta je bil ogrčav, drugi gomoljast, tretji sedlast, četrti orlovski, peti zavilhan na »hej Slovani«, šesti povečen na »mmav čez jizaro«, sedmi potlačen, osmi šilast, deveti topast — pa tako naprej, vsak drugačen.

Zdaj pa so bile tam, kjer so bili prej nosovi, same luknje. So bile pa te luknje vse enake, zato pa nobeden ni vedel, ali je ta pravi bolj pa ni ta pravi.

Pa so bili precej žalostni, ko so se tako gledali. Pa so se potem proč obrnili in vsak na svoj dom odšli.

So pa bili buteljni čez nekaj dni še bolj žalostni, ko so zapazili, da jim sapa zdaj piska kar iz luknje in škropi tisti smrkelj kakor kak vodomet na vse strani, da ne teče več kakor prej — spodobno navzdol, v zanosnico.

Pa reče Krheljnov Fika Pržganovemu Voranu:

— Ti, čuješ, rojtam, da smo ga posrali.

Pa reče Pržganov Vora Krheljnovemu Fikanu:

— Rojtam, da koj.

Sta bila oba istih žalostnih misli. Pa nista nič več rekla.

Se je pa županu zdaj tudi nekaj svitalo je pa zagodrnjal sam pri sebi:

— Zabožjidel, saj zdaj, ko smo si ga odrezali, drugi še laže vejo, kaj smo pa komu pripadamo.

Je pa šlo na Buteljskem odsihmal vse skupaj bolj in bolj po zlu: ne samo da je ljudstvo buteljsko čedalje bolj zgubljalo orientacijo, ker ni moglo več hoditi za nosom, in ne samo da so se buteljni sami sebi odtujili, tudi drugi ljudje v deželi so se jih bolj in bolj ogibali, kajti vrh vsega zdaj svojih vetrov, kakor so jih napenjali niso več zadrževali (čemer bi mnogi nezobraženi ljudje rekli, da so prdeli) in so se zategadelj zagrinjali s precej neprijetnimi vonjavami (čemer bi isti nezobraženi ljudje rekli, da so smrdeli kakor kozli). Seveda jim tega nihče ni mogel zameriti, saj zdaj sami sebe niso več obvovali. To jih je menda še najbolj žalostilo in pa to, da so jih drugi ljudje, tudi zdaj — brez nosa — lepo za nos vlekli, saj so vendar imeli zdaj tako rekoč vse na luknji napisano, kar jim je bilo prej na nosu napisanega; in so jih zdaj neki zmerjali z »nososkrci«, neki pa z »bučoluknjariji«.

Tudi župan buteljski se skorajda ni več prikazal med svojimi buteljni in buteljkami, saj ga je bilo zdaj čedalje bolj sram številnih bušk na čelu pa na bradi, ko pa ni imel več nosa-odbijača.

Toda najbridkejšje je bilo za buteljne in buteljke nenadno porazno spoznanje, da odsihmal nobeden od njih ni mogel več biti p o n o s e n. Kakorkoli so se trudili, se zvijali, mrdali, vratove stegovali, brez nosa jim to ni uspelo... Ugotovili so nepopravljivo škodo, ponosa ni bilo več, pa ga ni bilo.

Župan si je to jemal čedalje bolj k srcu. Lepega deževnega večera se je potem potožil materi županji:

— To je pa že od hudilca, zdaj sem dosegel, da nas vsi po teh luknjah spoznajo, kaj smo.

— Po teh luknjah, po teh skurnih, je zavzdihnila mati županja.

— To me bo naslednje še v grob spravilo, je obupano zahlipal župan — skozi luknjo sredi obraza pa mu je jedko zapiskalo in se tanko pocedilo...

Mati županja pa mu je samo prikimala.

Pa res se je potem župan še tisto jutro obesil na najbližje drevo. Brez besede. Ravno ko je jutrnjico zvonilo.

Spoznali so ga po nosu, ki mu ga je mati županja obesila na vrvič okrog vratu. Za »gorvstajenja« del.

Buhanov Lipa je pomodroval:

— Žalost ga je strla, ker je prvi zinil, naj si jih odrežemo.

So pa buteljni in buteljke župana od same nevolje viseti pustili. Ga pa niso pokopali bolj pa za njim žalovali. Pa niso za njega žebrali. Mu pa niso spomenika postavili.

(N. B. Ko je neki moj prijatelj to buteljsko zgodbo prebral, je bistroumno pomežiknil:

— Naj me vrag, če nimaš spet kaj političnega za bregom.

Katerega naših koroških županov...

Ne morem mu pomagati. Zakaj pa ne.

Samo da mi Frana Milčinskega ni obral. Plagiat je zmeraj neprijetna reč, če ti ga kdo odkrije. Tudi neznamen.)

Andrej Kokot:

NAPISI PADAJO

Napisi
padajo, padajo
v gnoj
naše stvarnosti,
v prepad
med besede sožitja,
v travo rjave modrosti,
v blato našega časa,
na široka usta obljud.

Napisi
padajo, padajo, padajo.

Napisi padajo,
kdaj bomo mi?

KAJ SO ROŽE

Kaj so rože
kaj je polje,
kaj ljubezen?

Kaj je dom?
Če pravite,
da vsega tega
zame tu menda več ni.

Pa ne boste rekli,
da sem samo
še suha veja,
ki v nebo moli svoj nemi jaz?

V VAŠIH ROKAH

V vaših rokah je
naša usoda
po zgodovini
in raznih pogodbah.

Vaše roke imajo
lepo obrezane nohte,
vaše roke nimajo spomina
na kri,
ki je v teh krajih tekla.

Takrat ni bilo samo
dvesto pet vasi.
Takrat so našli vsako vas,
vsakega od nas.

MOJO ZEMLJO

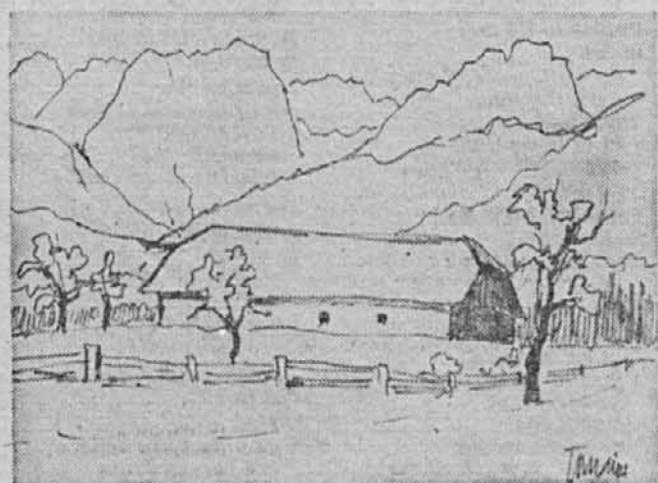
Mojo zemljo
so obesili na zid
in pretaknili z iglami.

Iz naših zelenih poljan
je zasvetilo
dvesto pet škrlatnih pik,
ki zdaj kot
drobne kaplje lezejo
v pozabljenosti vasi.

ZDAJ NI ČASA

Zdaj ni časa
za nežna čustva,
za igre z besedo.
Zdaj je čas dejanj,
zdaj padajo napisi,
zdaj kažejo svoj
pravi jaz.

A mi smo še:
in večja bo v nas rana,
bolj bo tod naš dom.

Tone Tomazin — V MARTULJKU

KAKO NAJ POJEM

Kako naj pojem
ko je zora gluha?
poslušaj, ko čakam
dan?

Kje dom si, zavetje,
da bi si z moštom
zalival obup?

V BISTVU JE VSEENO

V bistvu je vseeno,
kaj misliš zasaditi:
kol z dvojezičnim napisom
ali drevo:

samo v semenu
je velika razlika.
Eno zraste iz tal,
drugo mora
vzkliči v ljudeh.

ŠTEVILKE SO MOČNE

Številke so močne.
Številke govore resnico.
Številke so vedno z nami.
Številke lahko obračamo
in oblačimo.

Ko pa pustimo, da številke
spregovore namesto nas,
takrat je hudo.

Takrat je nekaj narobe,
takrat se nekaj ustavi,
takrat se nekaj razblini v nič.

V MENI SO ČUDNE STVARI

V meni so čudne stvari,
so mravlje,
so ščurki, so skale
in voda in zemlja,
drevesa in gore,
sekire in krampi,
je številka dvesto pet.
Vsi ljudje, vasi in napisi,
cel Korotan.

Dve
sto
pet.

ZVESTOBA

Kadar se zemlja zatrese,
živali zbeže.
Ostane le človek,
živ ali mrtev.

Valentin Polanšek:

STORIJA O GOSPOSVETSKIH LIJUHAH

Pol tisočletja je že,
ko je zvedel kmet — kosez
na knežnem kamnu
od novega

»železnega« Habsburžana,
da ne razume — naš jezik!

Potlej smo dajali
Bogu in vladarju,
fevdalcem in tujcem,
Turkom in kugi
desetine in krčine,
janičarje
in sebe,

ker so dobro skolonizirali
in prekrasili

naše prešibke bogove,
naše prednike,

naša imena,
naš vojvodski prestol,

naš knežni kamen,
našo Gospo sveto,

našo zemljo,
našo govorico,

našo ... naše ... naš ...
nas!

POGREBNE IZ DEŽELE MIKLOVE ZALE

Vse, kar se dogaja,
se uresničuje
že stoletja.

Samo dandanašnji gre hitreje,
ker ne-božjim mlinom,
ki so stoletja počasi mleli,
pomagamo samo Korotanci.

Danes smo bili pri pogrebu
samega sebe
in z grenkobo ugotovili,
da pokopavamo domačo besedo.

Ni bil pokop telesnih ostankov.
Bilo je rojstvo
koroškega Slovenca,
ki ne zna
slovensko.

Kako so naučili naš narod
v svojem ne-božjem imenu!

KÄRNTNER SOŽITJE — ALI SODOBNA VINDIŠARSKA

Razumejo nas,
da govorimo o odprtih mejah
in združeni Evropi,
samo manjšinskega jezika ne znajo.

Razumejo,
da ljubimo svojo materinščino,
ali ker smo manjšina,
je naša beseda samo dialekt.

Razumejo,
zakaj sta pred petdesetimi leti
na Kardinalsplatzu v Celovcu
pila slovesno pri sveti maši
oba sodeželana kelih miru in sprave.

Ne razumemo pa mi,
zakaj imajo nas samo zato radi,
ker baje vsi Slovenci
itak nemško znajo.

Stane Wakounig:

DREVO

Z nožički rezljajo potniki
po mehki drevesni skorji.
Iz ran se cede smoleni sokoci.
Muhe valijo tod svoje ličinke.

Lub zarase se morda za silo.
Pa pridejo druge vigradi,
pridejo drugi ljudje
in tudi ti čečkajo v skorjo
vsak svoje ime.

S časom razpoka deblo.
Pod razrezano skorjo
že zdavnaj opravi je črv.
Kadar pade drevo perelo,
pravimo, da ga je strl.

NEVIHTA

Veje so potrkale na okno.
Povedale so mi,
da jih ziblje vihar,
da se združujejo
oblaki v nevihto.
Vstal sem,
da bi pokrtil ječmen.
Pa je kljub temu pomegel.
Ko sem pobiral po tleh
pobito klasje,
sem mahoma spoznal,
koliko klasov
lahko ubranijo
moje roke
pred točo.

Predstavljamo vam sodelavce iz Koroške

MILKA HARTMAN je bila rojena leta 1902 v Libu-
čah. Več kakor štirideset let je delovala kot potujoča
učiteljica in ljudsko-prosvetna delavka na avstrijskem
Koroškem. Ze od rane mladosti piše pesmi, v katerih
je zllla vso svojo veliko ljubezen do slovenskega jezika,
rodne Koroške in slovenskega življa onstran Karavank,
njegove usode in zgodovine. Leta 1952 je v Celovcu izšla
njena prva pesniška zbirka MOJE GREDE. Njene pesmi
pa so bile objavljene tudi v številnih slovenskih časo-
pisih in revijah.

JANKO MESSNER, profesor slavist na slovenski
gimnaziji v Celovcu, je bil rojen leta 1921 v Dobu pri
Pliberku. Kot pisatelja smo ga globlje spoznali šele ob
njegovi petdesetletnici, ko je v Celovcu izšla knjižica
njegovih pripovedi pod naslovom SKURNE STORIJE.
S to knjižico je vzbudil veliko zanimanje in priznanje.
Krajše zgodbe pa je objavil tudi v raznih revijah in
časopisih. Poznamo pa ga tudi kot prevajalca marks-
istične literature iz slovenščine v nemščino.

VALENTIN POLANSEK je učitelj v Lepeni pri Ze-
lezni Kapli, kjer je bil tudi rojen leta 1928. Svoje prve
pesmi je objavil že leta 1948. Doslej je izdal že tri svoje
pesniške zbirke, in sicer GRAPE IN SONCE, KARAN-
TANSKE in otroško zbirko ČINCEK. Svoje pesmi in
krajše povesti pa je objavil v različnih slovenskih
časopisih in revijah.

ANDREJ KOKOT je bil rojen leta 1936 v Zgornji vasi
nad Kostanjami, živi pa v Celovcu. Lahko bi ga nazvali
kot pesnika samorastnika, saj se je z izredno voljo
in zavzetostjo dokopal do takega pesniškega izraza. S
svojimi pesmimi zelo prizadeto in zavzeto reagira na
dogajanja na avstrijskem Koroškem. Doslej je izdal
tri pesniške zbirke, in sicer v Celovcu ZEMLJA MOLCI
in URA VESTI, lani pa je izšla na Jesenicah njegova
tretja zbirka pod naslovom CUJTE, ZVONOVI POJO.
Ob znanih dogodkih na Koroškem pa so v Trstu izšli
tudi njegovi pesniški LISTI. Svoje pesmi pa vsa leta
uspešno objavlja tudi v različnih slovenskih časopisih
in revijah.

STANE WAKOUNIG, slovenski učitelj iz Koroške, je
najmlajši med našimi sodelavci s Koroške. Doslej je
svoje pesmi objavil v koroški reviji za literaturo in
kritiko MLADJE. V naših LISTIH ga z Milko Hartma-
nov prvic predstavljamo, medtem ko so drugi že dalj
časa naši stalni sodelavci.

Stane Wakounig:

KASTE

Napraviš korak.
S kompasom izmerijo
njegovo smer.
Dvigneš roko,
gledajo na tvoje prste
ker si jih skrčil
morda v pest.
Odpriš usta,
tvoje besede pretehtajo
kakor trgovec kvas.
Bilo je nekaj drobtin
preveč drznosti
»in že te spoznamo«.
Upravljajo te v kartoteko,
pripišejo vse lastnosti.
Ljudje,
ki se zanimajo za svet,
brskajo v kartotekah.
V enem nešteti predalov
si uvrščen tudi ti
z vsemi atributi.
Nazadnje je napisana
v velikih črkah —
kakor se spodobi —
ocena za poštene ljudi,
ki sami ne znajo soditi —
bolje rečeno za tiste,
ki se bojijo stika
z ljudmi na indeksu:
»Odsvetujemo!« ali
»Za odrasle s premislekom!«

UMIRATI ZNAMO

Umirati znamo.
Že dolgo pripravljen
mrtvaški je prt.
Ze zdavnaj pogrebci
skopali so jamo.
Pa moti izdelani,
strogi načrt
resnica ta, da umirati
znamo.

Sicer je naš trup že zgaran,
že včasih povešamo glavo
in menimo vse je zmanj
in vendar se zopet vzravnamo.
Od nekdanj umiranja
naš je vsakdan,
prijatelj postala
nam skoraj je smrt,
vsaj kakor otroci
se z njo že igramo.
Navajeni smo že
na križu viseti —
če že ne živeti,
umirati znamo.

PRIVID

Prihaja
iz jutranjih kapelj
kakor pomlad
in izginja v jesenski noči
in kotanje zlomljene duše
neslišno
skozi pokrajine srcà —
mokra sivina
se usipa za vsakim korakom
iz sebe bruha
stebila izoglenelih očitkov
skozi noči brez povratka
gre jutrom naproti
v njem lebdi epitaf:
vse mine ...

KESANJE

Lepoto mojih rožnatih misli
so izpile
tvoje ostre besede —
na vekah zaprtih oči
lebdi
moja sreča —
kesanje
v naročju miznih spoznanj
je pogreznilo do usten
prosojno resnico:
si odtrgani list,
ki ga vrtinči
mrmranje brezbrežnih daljav
in tvoji kriki —
žal mi je, žal ...

[MEDITACIJA]

Kaj sem?
Človek —
ki je zaradi valovanja
etra
v svetu svojih čustev
vkovan v skalo posmeha
in išče
samo še zavetje v lastni senci
in z zadnjo vrtnico iluzij
tolaži pogrezajočo se bit
v lastnem zaničevanju?
Ali samo še misel —
ki se izgublja
v megli iskanj
in jo kriki
nenadnih spoznanj
davijo s priprtimi vekami?
Morda sem samo še
prosojnost tvoje krutosti — sopotnik?
Z njo si porušil vse moje mostove.
Sedaj hodim bosa
s kesanjem zelene resnice
v očeh
po ostrem kamenju dvomov —
toda slutim
še v kletki črnih noči
svoj beli
in veliki dan ...

Nevenka Mitrovič:

TEBI

Govorim si neumnosti
ljubezen je vse
kar nosim v sebi
pristojnem vsakemu šumu.
Čakam
nora sem od čakanja
pojem si pesem
a še ta je o tebi.

JUTRI

Zažgala sem preteklost
pozabila na včeraj
ni mi žal.
Ze tem, kar je minilo
veselim se jutri
še mrak se mi zdi lep
in ko zrem naprej
slišim sladek glas
vse to bo jutri
zato sem zažgala preteklost
in pozabila na včeraj.

V VRTU BREZ OGRAJE

Nasilje je v oknih življenja
ozke steze brez besed
se bore s polnostjo
črnoprstenih grud
orgle v vetru pojo brez taktirke
v noči
pred jutrom zrelih žit
hodiš brezciljno
v korak z vsemi orjaki nasprotij
Nabrekli so je v barvah naše notranjosti
smo sproščeni čopiči
na paleti hotenja
nikjer in vendar povsod
v nenehnem brezčasju
občutiš
da si daljica brez krajišč
v nenasitnem krogu pehanja
Nerazumljiva geometrija
v vrtu brez ograje
svet motorjev in burk in romanc
posmeh nedosegljivih zvoncev
podrti stolpi oskranjenih sreč
in kriki
utrujenih koncev
Ko se zaveš
v hladni praznini samega sebe
in strohniš
v plodnosti notranje rasti,
ti bodo zapele
orgle v vetru zrelosti:
Moraš se najti še pred nočjo
človek bršljan — s črnoprsteno
grudo spoznanja

MOJA
STOLPNICA

Ne bom zaprla
nikdar
ne oken ne vrat
iz jutra v dan
preko noči
naj pljuska življenje
do zadnjih sten ...
Ne bom zaprla
nikdar
svojih oči
naj spoznam
krutost vseh stvari —
ki požiga
in dneve
pogreza v noči ...
Ne bom zaprla
srcà
nikdar —
v moji stolpnici
srcà —
ste vsi
ste vsi
doma ...

NEPOZABNI
NASMEH

Objemam
mesečino
tvoje duše —
drget
tvojih želja
slutim
do dna
svojih studencev —
med nama
je reka
z razbitimi sanjami ...
Slišiš —
kako prihaja
nasmeh
belih noči?
Bajam:
da sem
tvoja pesem
in
nepozabni nasmeh
tvojih oči ...

PREBUJENJE

In nato
sonce
zamegljena dolina
je pokazala obraz
zapihal je svež veter
droben spav ptice
me je prebudil
kot glas iz davnine
nekaj je zagrnelo
in nato
dež

— Kje je truplo?

— Truplo je zunaj. Hočejo, da ga zdravnik pregleda v pričo njih in da tam tudi podpiše izjavo ...

Obmolnil je in nato zaupno nadaljeval, kot bi bil Hang njegov sončnik:

— Ljudje so zadnje čase zelo razburjeni pa tudi Vietkong jih hujska. Položaj je napet do konca. Če jim ne bomo popustili v kakšni malenkosti, jih bomo težko ukrotili ... Boje jih je pozneje postopoma privlačil ...

— Toda gospod major, vi ste vendar vojak, zato se tudi sami spoznate na rane, — mu je rekel doktor v besedo — ali gre res za nesrečo, kot pravite?

— Oglelal sem si truplo, rana zaradi padca na ostro vejo.

— Doktorju je odleglo, zadihal je z olajšanjem.

— No torej pojdiva.

— Šli boste sami, spremljal pa vas bo moj tajnik.

Doktor Hang se je zagledal v majorjeve oči: v njegovih motnih zenicah so bili slabo skrito sovraštvo, nemir in strah.

Stopil je navzdol po stopnicah in množica ga je pri prici obstopila.

— Doktor, prosimo vas, storite tako, da bo prav!

— Tamle je truplo!

— Naj pride tudi major! Tudi on naj bo zraven!

Mladenci v podporočniški uniformi je hitro zavpili:

— Namesto njega sem jaz! Major ima delo, bo prišel pozneje.

Naenkrat mu je odgovorila množica ogorčenih glasov:

— Ne! Ne! Tako se ne gremo! Major mora biti zraven!

Starec v črnem je dvignil roko:

— Mir! Resnica je prva! Zdravnik naj pregleda truplo!

Ležalo je na bambusovih nosilih in bilo skrbno pokrito s slamnatim pregrinjalom. Dve mladi ženski, ki sta stali poleg, sta pregrinjalo dvignili. Hangu je bilo, kot bi vanj udarila elektrika. Komaj je zadržal krik, ki se mu je hotel iztrgati. Toda tisti hip mu je v možganih zaključalo: »Mirno! Mirno! ... Ne smeš pokazati, da žensko poznaš! ...«

Silonil se je nad truplo, da bi ga nihče ne videl v obraz. Seveda, to je stara Tam! Nobenega dvoma ni! Zdelo se mu je, da pada v brezdanji prepad. Vzel je robec iz žepa, začel skrbno brisati očala, kot da bi se pripravil za skrben ogled, in si pri tem neopazno obrisal solze ...

Mati mu je umrla, ko mu je bilo nekaj let. In takrat je ta žena, ki je zdaj ležala na nosilih, postala njegova dobra rednica in pestunja. Živela je v njihovi hiši, vse dokler ni odrasel in odšel od zdravnika ... Po materini smrti je oče — bil je izot — ažen človek, vendar se v življenju ni znal — začel divje piti ali pa je s petelinom pod pazduho nosil naokrog in prirejal petelinje boje ter sklepal stave s taksami postopati, kot je bil on sam. Hang je rasel in se učil in zanj sta skrbeli samo teta, ki ni imela otrok, ter pestunja Tam. Toda tudi teta je bila pogosto za dalj časa z doma — ukvarjala se je s trgovino — tako da je ostal sam s pestunjo, ki ga je vzgajala z materinsko nežnostjo in ljubeznijo. Njen mož je nekoč odšel delat na tuje in od takrat ni bilo več ne duha ne sluha o njem. Hang je rasel skupaj z dvema njunima otrokoma, se igral z njima in hodil v vaško šolo. Ko je postal zdravnik, se je naselil v mestu.

Potem se je začela vojna, preživel jo je v mestu Hue, Tam pa je ostala na vasi, ki je bila na osvobojenem ozemlju. Tako se nista videla skoraj dvajset let.

Ko se je vojna končala, se je vrnil v domače kraje. Od časa do časa je obiskal grob staršev ter pomagal Tam. Zdaj se je čisto postarala. Živela je na vasi kot prej, trideset kilometrov od mesta. Včasih jo je šel obiskat, ji večkrat pošiljal darove in tudi njegovi otroci so obiskovali babico Tam. Ves čas so jo vabili k sebi, toda prišla ni nikoli. Zaradi tega je bil celo malo jezen nanjo ... Bolje kot vsi drugi je vedel, kako je dobra, in ni se spomnil, da bi se bila kdaj s kom spila. Zdaj je ni videl že dve leti, ker se je bal, da ga ne bi osumili, da ima zveze s partizani, če bi se bil odpeljal na kmete. Vedel je kaj se godi tam, zato sta sklenila z ženo, da bosta babico Tam vzela k sebi. Res je, da so jo sosedje imeli radi, vendar sta njena otroka že zdavnaj bila z doma, zato ji je bilo sami težko ... Da prav letos bi jih spoznala sedemdeset! ...

Kot blisk hitro in hkrati obupno jasno ga je spreletelo vse to, ko je odpenjal obleko stare Tam. Sivi lasje so se kot brezbarvne nitke prilepili k njenemu gubastemu obrazu. Pod njim je opazil okroglo znamenje, ki je bilo podobno majhni mu novčiču. Ko je nekoč, bil je še čisto majhen, opazil znamenje, jo je vprašal: »Kaj imaš tistole okroglo tetko, a?« Pogledala ga je s komaj malo poševnimi očmi z velikimi črnimi zenicami, zmeraj nekako začudenimi in previdnimi, se stisnila k njegovemu licu in rekla: »Miška me je ugriznila.« Objel jo je okrog vratu: »Tetka, pokaži mi, kjer je tista miška, da jo bom ubil in da te ne bo več ugriznila! ...«

Oči je imela zaprte. Trepalnice so bile videti kot tenki žebjički, ki so bili trdno zabiti v veke. Počasi jo je obrnil. Dve globoki rani od noža ob hrbtenici sta se ji bili zasekali v hrbet ... Ni se več obrisal z robcem, solze so mu prosto tekale.

Ni misli, da so se mu pripovedi o umorih in zverinstvih, za katere se je trudil, da jih ne bi slišal, tako globoko vtisnile v spomin! Slike mučenj — odsekane glave, odprti trebuh — so mu splavale pred očmi. Grozne rane so zasekale v starim hrbetu... Zamislil je in čutil, da ne more več zapirati oči pred vprašanji, ki so mu vrtala v možgane: Zakaj? Zakaj zverinsko ubijajo nedolžne in dobre ljudi, kot je bila stara Tam? Zakaj zasiedujejo in ubijajo kot divje živali ljudi, ki so na svetu samo stradali in trpeli? ...

Sklanjal se je nad ranami stare Tam. Naenkrat je zaslišal glasove iz množice:

— Poslušajte, stric, kaj pa mečka toliko časa?
— Kako naj vem! Stoj na miru in glej!
— Saj vemo, kako bo! On je njihove sorte, zlagal se bo, da se je nabodla na vejo.

Hotel je odgovoriti: »Ne, nisem njihov...«

Mirmiranje je postajalo vedno glasnejše.

— Doktor, ne bojte se! Povejte nam, kako je res! Zaradi pravice in resnice!

»Res je! — je pomislil. — Strah je treba pregnati... zaradi pravice... Povedati, kar je res!...«

Poslušal je ljudi in jim odgovarjal v mislih. Strahotne podobe so še in še plesale okrog trupla stare Tam. Srce mu je zalival srd... »Da, treba je... zaradi pravice!«

Zravna se je in se zagledal v množico. Stotine oči so gledale naravnost vanj. Ni več mislil na to, kakšne posledice bodo zanj imele njegove besede. Glasno in počasi je rekel:

— To žensko so ubili!

Tisti hip je pretrgal tišino stoglasni krik:

— Ali slišite! Ali slišite! Zdravnik je rekel, da so jo ubili!

— Ljudje! Ubili so jo!

— O bog! tako dobro žensko!

Podporočnik ga je sunil z roko. Hang se je spomnil majorjevih besed in doumel, da je za njegov vrat že pripravljena zanka...

Nekakšen fant v modernem kockastem suknjicu in temnih očalih, kakršne nosijo nekateri, da bi skrili oči, je prezirljivo razpotegnil ustnice, na katere se mu je prilepila cigareta:

— Ta stara babura je bila najhujšobnejše bitje v vsej vasi! Vietkongovski mrha!

Doktor ga je pogledal. Zakaj se mu zdi njegov obraz tako zoprni, odvratni? Nemočno sovraštvo, ki je v sebi skrivalo nevarnost, ga je dušilo.

— Odkod veste, da je držala za Vietkongom?

Fant ga je grozeče pogledal:

— Kaj pa je tu treba vedeti! Ta čarovnica je kot mora visela nad župnikom in prefekturo: zdaj naj ji dovolijo, da lahko piše na sever, (V Severni Vietnam) zdaj ji niso všeč davki, zdaj ji spet ni prav, ča mora vnuk k vojakom...

Množica je grozeče vzvalovila:

— Njeni otroci so na severu, zato je prosila, če lahko piše tja!... Saj prosimo tudi mi... Tudi mi bi radi dobili pisma od svojih otrok. Davki tiskajo vse! Tudi mi protestiramo!... Ko vzamejo naše sinove k vojakom, tudi mi prosimo, da bi jih pustili domov! Kaj naj pobijejo tudi nas?...
— Ona je bila povezana z vietkongovci, — je divje rekel fant. — To je dokazano. Vi ste zdravnik in vaša stvar je, da si ogledate truplo, ne pa da sitnarite in sprašujete. Zapišite si raje, da je ni nihče ubil. Padla je in se nataknila na vejo. Pogledajte jo še enkrat, toda bolj natančno!

Hang je nenadoma opazil, da stoji zraven njega major. Ta je zavpil in preglasil množico. Vsaka njegova beseda je bila kot udarec kladi:

— Doktor bo mrliča še enkrat pregledal! Zmotil se je! Rane od ostrih vej je lahko zamenjati z ranami od noža!

Hangu je po ušesih še vedno brnelo, kako je fant z očali zmerjal mrtvo Tam ter grozil... Še je slišal majorjev ukaz. Nenadoma je doumel, sam ni vedel kako, da je prav tisti fant z očali ubil žensko, ki mu je nadomeščala mater, in da ima na vesti še veliko nedolžnih ljudi. Doktor ni več mislil na svojo kariero, srečo, družino. Ogorčenje in jeza, ki sta mu že zdavnaj prekipevala v srcu, sta mu zalila možgane.

Na glas, tako da so ga vsi slišali, je dejal:

— Sem zdravnik in sem pregledal to žensko po vseh pravilih. Ima dve globoki rani, prizadejani z nožem. Ne da se ju zamenjati z ranami, ki jih dobijo, če padeš na ostro vejo.

Dvorišče in okolica sta se zatresli od kričanja, ki je vse bolj raslo. Ljudje so ploskali, mahali z rokami in kričali:

— Tako je doktor Hang! Ta je poštenjak! Ljudje, čast in slava mu!...

— Ubili so jo! Doktor je povedal, kaj je resnica!...

Ko je doktor Hang stopil iz pisarne, se je že začelo mračiti.

Majorjev tajnik ga je dolgo pridržal v sobi. Hodil je iz kota v kot po marmornatih tleh, pozvanjal s podkovanimi vojaškimi čevlji, in ta topot je zamolkel odmeval v zdravniškem srcu. Poročnik je pripovedoval o nečem, prigovarjal in grozil. Doktor Hang ni slišal ničesar. Nekdanji strah se je spet prebudil v njegovi zavesti... Toda saj vendar ni mogel storiti drugače... Spet in spet se je spraševal: Kaj pa če to ne bi bila babica Tam?... Odločno in jasno si je odgovarjal: Čeprav bi bil namesto nje kak drug človek, bi vseeno storil enako... Zdravnik mora biti pošten... Ne sme se prepustiti

strahu. Zdravnik dela vendar v imenu življenja ter pravičnosti... Seveda je škoda, da zdravnika, ki je bil po navadi hodil na mrliške ogledne, niso našli in je on sam moral pojesti to kašo... O bog, kakšne misli pridejo človeku v glavo!

Vzravna se je in pogledal podporočnika naravnost v obraz. Kričanje, ki je prihajalo od zunaj, se je že skoraj poleglo, potem pa je spet izbruhnilo z novo močjo. Končno mu je podporočnik odprl vrata.

Stopil je na dvorišče, stopil k ljudem in pred njimi napisal izvid, da je bila starka Tam ubita z dvema udarcema z nožem. Ko je podpisoval, se mu je roka komajda tresla, toda črke so bile razločne in jasne. Ko se je obrnil, da bi se poslovil od podporočnika, je videl, da je ta pomignil fantu s temnimi očali. Na podporočnikovem obrazu je nenadoma prebral toliko neskritega sovraštva in togote, da se mu ni priklonil ter je molče odšel na cesto. Ljudje so se mu umikali, da je imel prosto pot. Slišal je, kako so ga klicali:

— Hvala, doktor!... Vi ste poštenjak doktor Hang!...

Molče je šel po cestah, ki jih je že ovijala tema noči. Stotine misli mu je švigalo skozi možgane: majorjeve grožnje... Odpustiti ga bodo, zaprli... Mar so taki ljudje kot babica Tam — vietkongovci? Čemu jih ubijajo? Država se ne more obdržati le z umori!...

Začutil je, da se še ne more vrniti domov, zato je počasi odšel proti reki. Nenadoma mu je nekaj z neznansko močjo tresčilo na tilnik. Pred očmi so se mu zavrteli ognjeni kolo-barji in zgrudil se je na tla. Komaj je še čutil vedno nove in nove udarce. Skušal je vstati, pa je spet padel. Zadnje, kar je slišal, je bil porogljiv glas:

— No, si zdaj sit, mrha! Vietkongovski zaščitnik!

Zazdelo se mu je, da je bil to glas fanta s temnimi očali.

Prevedel Rado Rupar

ČLOVEK Z MRLIČEM

Rada bi se pogovarjala s teboj kot človek s človekom, saj se z mrličem lahko pogovarjam na pokopališču. Njihove preperle kosti, vklesane v nagrobnike čeljusti, mi včasih povedo mnogo več, kot tvoja pisma. Nočem, da sva, kakor mrliča, ki se pogovarjata, koliko sta zapustila vnukom.

BREZ DUŠE SI NIČ

Med skalne razpoke kamor se brez trnka ulovijo snežinke in tam obstanejo, dokler jih ne vzame v svoje naročje njihova mati, padajo tudi snežinke, ki so izgubile dušo. Ker je ne najdejo med skalnimi razpokami, se skušajo vrniti v naročje sonca, a do tja brez duše ne morejo.

Marija Mencinger:

ZMOTA

Po krožnikih zmote so se valjale preperle kosti, začinjene s pogrebnimi črvi, ki so še vedno napadali, čeprav so grizli le še v prazne kosti, iz katerih je smrdelo po okužbah, odišavljenih s parfumi maš za pokojne grešnike.

NIKAR

Nikar ne gradiva svojim otrokom krste spominov. Preden jih bodo zakopali v grob lačnih črvov, se bodo na njih pasle gosenice, ki bodo obžrle vsako najino besedo. Ostale bodo le še razmetane črke, in otroci se bodo jezili, da sva se rodila.

MOLITVENIK IN POMIVALNI STROJ

Ko bo padel molitvenik na tla, bo prva zapoved veruj v pomivalni stroj in četrta spoštuj vodo in prašek, da boš lahko dolgo pomival posodo.

ČE NE ŽIVIŠ, RAZPADAŠ

Ko začnejo razpadati celice in tkiva, začne razpadati tudi meso, čeprav ga ne paraš z rokami, se vanj ne zajedaš z zobmi in ga ne uničuješ s trmo. Razpadati začne, ker ne ve, kaj je to ena in ena, ker ne ve, kaj se pravi živeti, trpeti.

Jesenjski besedni ustvarjalci na obisku v Bilčovsu — od leve proti desni Benjamin Gracer, Marija Mencinger, Miha Klinar in Valentin Cundrič

Čuden izpit

Vinko ni prenesel pogleda na kri, ne na svojo, še teže na tujo. A tega ni hotel pokazati, da si kdo to ne bi narobe razlagal. Zaradi njega bi človek s presekanom odvodnico prav lahko umrl, kajti on od slabosti in tesnobe še rok ni mogel premakniti. Vsaj tako se mu je zdelo.

Tedaj pa je bil Vinko že pol leta partizan. Vojna je bila in kri je neredko tekla. Človek ne bi rekel, da je bil Vinko plašljiv. Na. Prej korajžen, a pogleda na kri se je vendarle bal. Zakaj mu potem za pasom binglja pištola in težka, nashekana bamba? Do nedavnega, dokler je bil v odredu, je imel dve, a ko so jih Nemci na Volovjeku napadli, je eno zabrisal mednje. Povzročila je kri in klice po bolničarjih, a kako je bilo potem, ne ve, ker so se umaknili. Tudi s puško se je že preizkusil in čeprav ni veljal za najhrabřejšega, je sodil med tiste, ki so vedeli kaj je treba početi z orožjem.

To avgustovsko noč so zaspali kar v svistih nad potjo. Tedaj so bili Nemci še sila korajžni in so tudi v manjših skupinah hodili po gozdovih. Oni pa so bili štirje, štirje terenci. Zaspali so kot izmučeni otroci...

Vinko se je zbudil ob vpitja. Naprej je mislil, da se mu sanja, a tedaj je tudi že počilo. Roka mu je sama od sebe segla za pas in ko je skozi odprtino pognal bombo, je že planil za njo. Takoj za njim je skočil tudi Rudi. Spretnega kuharja Kosa in sekretarja Zidarja so Nemci ubili. Med begom je Vinka začela nad komolecem skeleti levica in začutil je vlažen rokav. Dobro, da se še ni čisto zdanilo. Spet ta vznemirljiva kri, a ni bilo hudega. Ko mu je Rudi pomagal in ga kar z robcem in kosom srajce obvezoval, je z desnico zavzeto šaril po žepih, samo da ne bi gledal. Potem sta jo oropana vsega udrla naprej.

Pod večer sta se ustavila v strmem, s smrekovino obraslem, samonem in le od daleč znanem bregu. Kmalu se je prikazala luna, ki ji je manjkalo samo še ozek polkrog. Odkrila sta tudi skrit studenček in malo naprej preplešeno čredo ovac. Lačna sta se udomila na kupu smrekovih vej, kajti bila sta brez vsega. Ze zgodaj jutraj sta vsa premražena pod seboj videla le megleno morje in skosen je prav tedaj prijetno in obetajoče privrel tenak pisk lokomotive. Poleg ovac tudi znak življenja!

»Hiše in ljudje gotovo niso daleč!«

Sredi popoldneva so se megle razkadile in tudi med smreke se je razlila bogata sončna svetloba. Oprezno sta potiskala zvišen rob in ko sta opazila pod seboj nekaj razmetanih hiš, sta se spustila navzdol. Mimogrede sta se napila hladne studenčnice, zato sta postala še bolj lačna.

Ustavila sta se nad Jeričem. Okoli hiše je bilo tiho in izumrlo, kot ne bi bil delavnik. Nad njima, pod vrhom nekje, je bevsal srnjak, a kljub miru sta z živalsko opreznostjo prisluškovala okoli sebe, posebno navzdol. Vonjala sta hrano in želodec sta v svoji praznoti in razdraženosti tako kričala, da sta se zbala njunih glasov. Nekajkrat sta suho pogoltnila. Izkušenejšemu Rudiju so se na nečem zaustavile oči.

»Poglej! Za hlev pogledj! Nekaj se je zasvetilo! Spet!«

Zdaj se je premaknilo tudi med drevjem. Zelena kapa!... Potihoma sta se umaknila in jo zastavila proti Gorjupu. Razganjala ju je lakota in negotovost. Tudi pri Gorjupu sta opazila zelene in grožee sence. Zdaj jima je ostala samo še pol ure oddaljena Hlebčeva hiša. Pot pod noge. A tudi tam so bili Nemci, druge pripravne domačije ali vasi so bile preveč oddaljene in vse skupaj njima neznan. Nemci so blokirali vse dohode v dolino in zastražili samotne hribovske kmetije. Povsod so prežale hinavsko skrite zasede.

Zalostna sta odkrivala v breg in sedla nad stezico in tuhtala do večera. Vinko se je tedaj z zdravo roko udaril ob stegno in s tem prestrašil premišljujočega Rudija.

»Jo že imam! Poslušaj! Oveel!«

Rudi ga je svetlo pogledal in se čutil, kako je Vinko uganil prav isto misel, ki se je njemu podila po glavi že nekaj ur. Tudi on je mislil na tisto čredo ovac.

»Tako je. Eno ujameva, jo zakoljeva in počasi pojema!«

Bila sta enakega mnenja in istih želja. Naenkrat se jima je strašno mudilo navkreber. Usta so se jima prijetno ovlažila.

»Že dva dni stradava, meso se nama pa ponuja okoli ležišč! To sva patrona!«

Rinila sta naravnost v strmino, ki je bila poševna, da bi se skoraj grizla v kolena. Preden sta prišla do studenca, se je čisto zmrznilo. Pod njima so prijazno migljale luči in ustvarjale lažen videz miru. Želodec sta neugnano vpila po zaposlitvi in že upehani telesi gonila v pogon za ovacmi. Nič ne bi opravila v tej temi, strmini in pod košatim smrečjem, če zdaj izza kipečih vrhov ne bi priplavala velika, kot ogromen hleb sir, polna luna. Bilo je napol svetlo in ko sta oprezno korčila čez jaso, sta se njuni dolgi senci čudno spajali s še daljšimi, ki so jih tja čez metali stoletni smrekovi košaki. Ovac pa nikjer!

Luna je bila že visoko, ko sta obupala in utrujena brez besed začela iskati sinočnje ležišče. Zdaj sta mimogrede našle na ležečo čredo, ki je počivala pod tremi velikimi smrekami. Tišino je pretrgal zvonec vodiča in ovce so urnih skokov plašno pobegnile. Lovec sta oživljena pospešila korake. Hrana, življenje, rešitev je bila zdaj tu, pred njima, a žal na štirih hitrih nogah.

»Za njimi!« je siknil že podobnega vajeni Rudi. »Slediti jim morava! Vidiš,« je ušil Vinka, »tudi te so takega gospodarja, ki nima pastirja. Zato jih taki kmetje že spomladi prestrašijo s preganjanjem in navadijo tako, da pobegnejo brž, ko njihovi občutljivi smrčki občutijo človeški vonj.«

Pognala sta se za njimi, a ovce, spočite in lahkih nog, so po strmini bežale tako, da bi jim bil še srnjak lahko nevoščljiv. Zadihana in slaba sta močno zaostala. Vinka je zadrževala tudi opraska na roka.

Vendar sta se spet spustila za njimi. Zdaj navzgor, povprek, postrani, spotikala sta se ob skrite korenine in padala. Ovce pa so bežale kot ne bi bile domače živali, temveč kot podivjani gamsi, ki jih preganja medved. V majhni kotanji sta se obupana ustavila in se zasopla in izmučena sedla na trhel hloh. Vinku so se noge pošteno tresle. Oddihoval se je in zlogoval:

»Teh norih živali ne lovim več! Ne morem in zastoj se pehava!«

Rudi pa ni odnehal. Kaj če se jutri tu pojavijo Nemci? Potem lahko gladujeta, da bosta pozabila, kdaj sta zadnjič jedla. Predlagal je nov načrt:

»Saj sva tudi neuhna! Takole ne bova opravila nič. Ti počakaj tamle, jaz pa se jim bom približal po ovinku in jih prignal proti tebi. Potem zgrabi, kar dobiš. Če bom mogel storiti to sam, bodi brez skrbi. Daj, poskusiva še enkrat!«

Rudi se je obrnil in izgubil med drevjem. Vinko pa je obsedel kjer je bil. Zdaj je prišel malo k sebi in v mislih se mu je, zaradi vsega, v ustih že topilo mehko in pečeno ovčje meso.

»Dobro, da je Rudi tako previden. Brž, ko se bo zdanilo, jo bo zaklal. Potem sva na konju. Uh, jaz jo bom moral držati!... Nič, bom pa mižal. Rudi bo zaposlen in me ne bo ujel!«

Ob tej misli ga je treslo in na svoji koži je že začutil hladno rezilo. Nehote ga je odneslo nazaj. Tistega ranega jutra pred leti so ga poklicali zgodaj. V hlevu je bil živinozdravnik in ogledoval bolnega prašička. Z očetom sta ga zdaj izvlekla ven na vrt, zdravnik pa je začel živalco rezati. Res da je bil Vinko pri zadnjih nogah, vendar je moral pogledovati zdravnikovo rezilo. Izpod njega se je pocedila kri. Vinko je prebledel kot stena in na čelo so mu stopile rosne kapljice. Preden je bila operacija končana, je obsedel pri živali, ki je zdaj s sproščenima zadnjima nogama zamahnila in se iztrgala iz očetovih rok. Oče in zdravnik sta se hudovala, Vinko pa ni hotel povedati vzroka njegove slabosti. Potem ga je mati v kuhinji pokrepčala s kozarčkom žganja...

Glas oddaljujočega se zvončka se je zgubil. Tišino zdaj ni motilo prav nič, le na dnu drugega brega se je vzdolž Save zapeljala lepa rumena raketa.

Zaspal bi, a ga je stresal ohlajeni znoj, ki ga je prej ob pogonu oblival po vsem telesu.

»Ali ni to zvonček? Je! In približuje se!«

Napolnjen z novim upom se je sklonjen skril za deblo prve smreke in čakal. Čudna zaseda. Čisto drugačna kakor tista pod Hruševjem, ko so čakali in namahali Nemce. Zvončkanje se je hitro približevalo. Zdaj je bilo slišati že tudi očitno blejanje ovac. Valile so se prav proti njemu. Nad smreko je bila majhna jasa, karor je močno lila lumina svetloba. Zdaj jih je videl.

»Tista črnobela bo dobra! Ne smem je zgrešiti!«

Izbral je z mrzličnim pogledom in se kakor mačka pripravil na skok tedaj ko bo šlo za vse. Vsaj zdelo se mu je tako.

Iz neznanega vzroka so nekaj metrov nad njim živali zavile vstran. So ga mar začutile? Toda veter — zdaj je to že vedel — je vlekel proti njemu! Srce mu je utripalo kot bi čakal na prvi strel, ki običajno pretrga tesnobo in strah pred negotovostjo. Skok od njega ob strani črede je tekla ovca in njen napol dorasli mladič.

»Zdaj ali pa nočoj nič več!«

Vinko je skočil. Čreda se je na mah razkropila, a se takoj spet združila, v njegovi roki pa je ostal le šop črne volne. Zdaj se je prevrnil proti jagnjetu, ki je bilo zadnje in v roki je začutil drobno nožico. Tudi ta živalca bi ušla, a Vinko je zdaj zgrabil tudi z ranjeno levico in pri tem pozabil na zbadajočo bolečino. Jagnje je bilo njegovo. Zdaj je zabljalo. Milo, proseče in z mladim glaskom, kot zna pač samo taka majhna živalca. Obšla ga je žalost in sram in nenadoma se mu je vrnila želja, da bi razpil prste. A to je trajalo samo trenutek, kajti od življenja prijazne in plašne živalce je bilo odvisno njuno življenje. Malo nad njima je svoj dolgi beee-eee-ee spustila užaloščena mati, potem pa so vsi glasovi črede izginili in ni je bilo več čutiti. V Vinku je ostal neprijeten občutek s tistim tankim in globokim beee-eee-ee...

Iza debel je pritekel zadihani Rudi:

»Je bilo kaj?«

»Poglej, imam jo! Se nedorasla je, a za naju bo dosti!« se je pohvalil Vinko in se delal brezbržnega.

»Si videl! Končno nekaj za želodec!... Ti, ki si se ta čas spočil, pa jo zdaj zakolji! Saj je svetlo kot podnevi in do jutra bo meso lepo hladno.«

Vinko se je zdrnil in začuden pogledal prijatelja:

»Tega si vendar ti bolj vaje?! Saj vem, da sta jih s Kosom pokončala nič koliko!«

Zdaj sta se začela preklati in otepati mesarskega posla in pokazalo se je, da v resnici tega še ni delal nihče od njiju. No, Vinko je enkrat, ko je bila mama bolna, z največjo težavo odsekal glavo kokoši, a še takrat je zamižal.

Končno je Rudi priznal:

»Jaz mesar ne bom, pa če umrem od lakotel! Takih stvari ne znam in... in... ne prenesem!«

Vinko, ki je bil sekretar in je v Rudijevih očeh veljal za hrabřejšega in hladnejšega, te prednosti ni hotel zapraviti. Poleg tega je moral Rudija. Zdaj je rekel in tudi, če bi jagnje moral spustiti, se ga ne bi dotaknil. In važno, čeprav ne več najvažnejše, je bilo to, da je tu nekaj, ki bo napolnilo razgrajajočo želodec.

»Prav!«

Samo to je rekel, potisnil žival v Rudijevo naročje in segel v žep po nožič. Ozrl se je. Sredi strmine je bil pripraven štor, ki je zdaj postal žrtvenik. Bilo je svetlo, a ne tako, da bi se lahko razlikovale barve: črna, bela in rdeča. Ravno prav. Svoj težki izpit je položil z odliko...

Se pred dnem sta pripravila ognjišče in drva. A imela sta samo dve vžgalici. Ko sta kurila, sta se pokrila čez glavi s sukničji, a kljub tej pazljivosti je prvo upihnil veter, drugi pa se je razletela glavica. In zdaj? Rudi je imel v sukničji baterijo. Nestrpno sta pričakala sonce, dobro osušila hosto in s koščkom papirja, ki ga je iz žepa privlekel Rudi, z baterijskim steklom šele sredi dopoldneva zažgala...

Se tri dni sta držala »večni ogenj«, kajti šele takrat so nemške zasede odšle.

In ko je padel prvi sneg, je imel Vinko »na vesti« že deset ovčjih življenj. Toda — zanje je zdaj že lahko vedel Jerič, Gorjup, Hlebec, Grogorjevc in še marsikdo...

Valentin Cundrič:

SONETI

2. venec

1.

telo ni razlog za namen
trenutek rojstva je črviv
s spočetjem s smrtjo ograjen
si čil in gnil

kako je čuden tale svet
zdaj streha je zdaj klet
kako je čuden tale svet
zdaj streha je zdaj klet

telo se jeseni
beseda kakor luka
se čisto presuši
in jo zalije muka

molčiš v zavrelici pričakovanja
in glas ki kliče te izganja

2.

in glás ki kliče te izganja
v njegovem ogledalu
podoba trhlega si panja
na mrzlem nakovalu

kako je čuden tale svet
zdaj biser je zdaj smet
kako je čuden tale svet
zdaj biser je zdaj smet

beseda tu pa tam zaveje
ledeno v tople dni
in glas kot kupček preje
samoten počrni

a mistiš da si prerojen:
v ozvezdju dni si razglašen

3.

v ozvezdju dni si razglašen
nekak besedoljub
razuma si osvobojen
srca in drugih bub

kako je čuden tale svet
najbrž je malce nor
kako je čuden tale svet
glej suženjsvo potem upor

telo je čudno trpek stan
za vlado se bori
a kdo njegov tlačan
naj bo: kdo ni

odkloniš kult odvisnosti in spoštovanja
in plat besede te oznanja

4.

in plat besede te oznanja
kot da si klavni dar
zapet pod gumbi vzdihovanja
jecljaj iz ust utvar

kako je čuden tale svet
namoči te v lepljivi med
kako je čuden tale svet
namoči te v lepljivi med

nekoč se bo pa zvečerilo
polegli bodo griči
na tvoje črno oblačilo
ki svet ga zdaj pravljíči

o pesmi blagoslovljene
iz moljev strune so spletene

5.

iz moljev strune so spletene
in viškajo napev
iz pesmi ene in nobene
suklja motiv se zrel

kako je čuden tale svet
postaneš ljudski cvet
kako je čuden tale svet
postaneš ljudski cvet

kako bi mogel natakni
rokav iz črnih ptic
začel si jih krotiti
ubogajo na klic

o prihitijo prihitijo
nad ječami glasov se oglasijo

6.

nad ječami glasov se oglasijo
jeziki oblasti
besede zamočane obvisijo
nad režami pasti

kako je čuden tale svet
upornik mora spet na tlako
kako je čuden tale svet
namesto krone nosi spako

kako si bil lahak lahak
brez srčnih uteži
ovil si se kot mladi slak
čez steno slave in moči

a želje so bile odslovljene
mumije oči so presušene

7.

mumije oči so presušene
ne more sreča jih odkleti
bile so pač zagovorjene
da bodo bivalje v kleveti

kako je čuden tale svet
nastane red kakor popred
kako je čuden tale svet
nastane red kakor popred

namočen v srd besed
namočen v smrad glasov
zafrfotaš skoz svet skoz svet
kako bi rad domov

vsi ki te preživijo
kako naj te ne izgubijo

8.

kako naj te ne izgubijo
prostranstva zemlje in neba
kako naj zaredijo
čebulice razuma in srca

kako je čuden tale svet
kot volk premenja dlako
kako je čuden tale svet
zdaj pije vino in zdaj mlako

in zdaj se prikazuje
kot gobava bolnica
in spet te prežvekuje
ti sope v bela lica

v malikovalskih dneh te ni
telo je brez poti je brez poti

9.

telo je brez poti je brez poti
in nič ga ne okrona
zato ne zaslovi
v dneh deukaliona

kako je čuden tale svet
ko hoče vzeti te na ramo
kako je čuden tale svet
te vrže v prvo jamo

ožuljena čutila
so topa brez spoznanj
prihuljena čutila
te vodijo zaman

te up obup razjesta
saj duša ni nobena cesta

10.

saj duša ni nobena cesta
le skala je objokana
in zanjo ne izvesta ne izvesta
nebo in zemljica razpokana

kako je čuden tale svet
zalaja kot z verige snet
kako je čuden tale svet
zalaja kot z verige snet

pretaplajo te v črno sled
kapljajo te skoz vzdihujočo noč
a ti prišel si le umret
v ta dan in ta obroč

pridruži se brez volje in moči
besedi v jezeru krvi

11.

besedi v jezeru krvi
življenje se le zdi
besedi v jezeru krvi
življenje se le zdi

kako je čuden tale svet
ukaže gre na tlako
kako je čuden tale svet
izžre izžre navlako

od rok do ust od rok do ust
je dolga pot je kratka pot
po njej po štirih god prost
še kakšen drug gospod

resnica in pravica tega mesta
kako naj se razvesta

12.

kako naj se razvesta
ta koža in ta kost
kako naj se razvesta
ta koža in ta kost

se oglasiš kot labirint
z odmevi z njimi in brez njih
zavlečeš v sonce hiacint
svoj jok svoj stok svoj krik svoj vzdih

izmit si z zibeli sveta
odkrušen z grude milosti
na debelu izobčenja doma
izzivaš neprozorne dni

te povzdigujejo v nebo
samo da te zasežejo

13.

samo da te zasežejo
si razdelijo deleže
že so na cilju in gredo
nazaj med svoje beleže

v uho zapneš si tanek krik
in zdolaj teh planin
zaženeš krik in vik
na podu brazgotin

obljubljena dežela je prevara
obupaš nad obupom kar je zmota
življenje te tako začara
da si sam sebi dota

te kar tako ukrešejo
oblečejo te in obučejo obvežejo

14.

oblečejo te in obučejo obvežejo
oklepajo se divje tvojih rok
in nepremišljeno te zaprisežejo
da bodo vedno zate bog

srce se orosi se orosi
kot v šipo dihaš vanj
preteklost: ta zvodnik molči
in takim si izdan

peruti zlomijo ti in izpulijo
vošlino srčno zamaše s pestjo
za tvojim hrbtom se prihulijo
in ni jim za slovo

le kam boš odslovljen
telo ni razlog za namen

Benjamin Gracer:

DANOST

1.

Rodiš se
v temnih barvah —
kot da bi ožl zemljo ...

S krikom svetlobe
prebodeš noč
in si zavezan življenju.

Tvoje rojstvo
je prelomljen dogovor
med nebom in zemljo.
Svetloba prinaša
v tvojo rast
klic neba.
Tema prinaša
v tvojo rast
težo zemlje:

in proti soncu vzletiš zato
da lahko padeš na zemljo
in na zemljo padeš zato
da lahko vzletiš proti soncu.

O kakšna okrutnost igre —
kot da nas v sanjah tlači

mora:

tečemo k praočetu
pa nas zgrabi pramati.
Hočemo objeti pramater
pa nas pokliče praoče ...

2.

Potem si nekega dne
da smo čisto sami priznamo
globoko sklonjeni nad
gladino jezera
in da nam je dano
da se v njegovih globinah
spoznamo ali pogubimo ...

NOČ V MESTU

Mariji M.

1.

Med milijone lučk hitim,
k oknom, kjer je človek — ujeta ptica
V trušč noči hitim,
med tramvaje — lačne pse,
ki goltajo in bljuvajo ljudi po mestu ...

Trepet sveta je v meni
in duh mi zemljo obletava,
pa ne pridem do človeka
ne prebijem sten betona
ne tal asfaltnih —
kot da se za zidovi
vse življenje v nič izteka ...

2.

A kaj počenja večnost
v gotskih cerkvah in palačah
brez človeka?

In kaj si misli sonce,
kadar se brez sramu
razgaljeno razdaja zemlji?
In kaj si misliš ti, Marija?
(Dobra mama

Zvesta žena
Edini človek,
ki za hip z menoj potuje
in mi svojo žalostno mladost razklada)

Je prihodnost izgubljena?
So vse poti v krog prešle?
Se več nihče ne spomni kakšnega
izhoda,

kakšne line,
da bi vsaj ptice
morda na naš pogreb zašle ...

Ah ne, Marija!
Jaz na mladost že stavim
Na živo kri, ki vžiga srd
Na moč,
ki brez računa zmaga ali omaga,
kadar svetu zakraljuje smrt ...

Pretrgana nit

Kaj pomeni popotniku ozka dolina, ki na eni strani meji na Karavanke, na drugi pa se bohotojno Julijci s Spikom na čelu. Vijugasta cesta, ostanek z asfaltom prevlečenega vozišča si s pretnost utira pot mimo Dolinke in preko Vrščica naprej v notranjost Primorske.

V deževnem in meglenem vremenu mora voznik dobro paziti nanjo, kajti že marsikateremu domačinu, še raje pa tujcu je nepredvidnost prav na odseku te Zgornje savske doline pokvarila izlet. Kako tudi ne, saj guma hipoma lahko zdrzne mimo strmih ovinkov v savski prod ali pa v kakšno zajetno bukev.

Kljub žrtvam ceste pa je Dolina vsakokrat fantastična. In ne samo za tujca, domačinu pomeni veliko več. Vsak kamen, podrt kozolec, zapuščen travnik je zanj drobec prijetnih ali pa vražjih trenutkov, ki jih je preživel tu, v svoji mladosti.

Ce bi kdo opazoval Marka, kako se pelje v svojem novem avtomobilu iz Radovljice v Kranjsko goro, bi najprej pomislil, da je ta mož zadel glavni dobiček na loteriji in, da hoče kupiti ves svet zase, kajti radost, ki mu je izžarevala z obraza je bilo lahko edino mogoče primerjati s cvetočo spomladansko narciso, po kateri se sprehajajo čebele. No, stvar je bila nekoliko preprostejša, njegov cilj je bil hotel Lek, kjer ga je čakala Olga.

Olga je Markova znanka že dobrih štirinajst dni. Marko jo vsak dan obiskuje in kmalu se prijateljski odnos spreminja v neprikrito simpatijo dveh mladih, ki si ničesar ne obljublja, čeprav natihoma kdo izmed njiju morda želi kaj več.

Olga, dekle srednje rasti, dolgih temnih kostanjevih las, velikih lešnikastih oči in vabljivih španskih ust, je bila tistega dne odeta v rdeč mini in bel pull, da ji je vse skupaj izvrstno pristojalo. To, da je bivala pod obronki Vrščica med visokimi smrekami, na svežem zraku, je bil njen beg iz zatohlih ordinacij, kjer je navadno preživel svoj delovni dan.

Olga si še ni bila povsem na jasnem, zakaj ji Markova družba ugaja. Morda zato, ker ni bil vsiljiv, ker se je znal o marsičem lepo pomenkovati! Sicer pa ni bilo na njem nič posebnega, bil je tak, kot dosti drugih, prej grd kot lep. Prav nič si ni očitala, da tako skrbno varuje razdaljo dovoljenega, še preveč je imela neprijetnih izkušenj z nepridipravi, ki so pobegnili brž, ko so si zapeli hlače.

Marko, tridesetletnik, vesele narave in navadno dobrodošel v družbi je bil že sit avš, ki so se mu ponujale zaradi lepega avtomobila in avanturizma. Prijetno mu je bilo ob misli, da je spoznal njo, ki da nekaj nase. Sit je že takih, ki imajo časa za namigovanje na pretek in so sploh prepričane, da je ni koristnejše reči na svetu, kot brezmejno barantanje ljubezni.

Marko in Olga sta sedela v kotu restavracije, tik ob oknu in opazovala drug drugega. Sence so jima počasi lezle prek obraza, in nehoti poudarjale zadnje sledove pojenjajočih sončnih žarkov, ki so se izgubljali za vrhovi belih skal. Za trenutek jima je zmanjkalo besed.

Marko jo je zri nepremično, kot bi bil uročen. V njem se je naselilo dvoje lešnikovih oči. Želel si je, da bi tako ostalo večno. Teža lešnikovih oči ga je pritiskala k tlom in mu razlivala vročico po vsem telesu, udi so postali okorni in nepremični.

Nehote se je spomnil Barbare. Dolgo je bilo njegovo dekle. Potem so mu njeni starši predlagali, naj jo pusti nekaj časa v miru, češ da mora še prej doštudirati. Razšla sta se prijatelja. Čez leto dni pa je od nekoga zvedel, da je noseča z nekim falotom, ki je potem pobegnil v tujino — za vsak primer.

Olga nehoti razmišlja o Janezu. Nikoli nima časa zanj, vedno hiti na treninge, tekmovalja pa so sploh važnejša od nje. Pri najboljši volji nikdar ni vedela ali bo lahko šla v soboto in nedeljo zvečer z njim kam ven ali ne. Verjela je da pride, verjela pa je tudi, da zmenek odpove.

Marko je ves prejšnji večer premišljeval o Olgi. Zdaj je pravi trenutek, da jo vpraša, koliko ji je do tega, da jo lahko obišče v Ljubljani. Zakaj jo ne bi vprašal, na takega lepega deklica zlepa ne bo našel, pa tudi se mu je zdela dosti srčnejša od drugih. Morda privoli kmalu v zaroko, kdove.

Olga, kot bi brala Markove misli nenadoma pravi: »Jutri grem nazaj, lepo sva prebila vse te dni, ne.«

»Ja, vem.« Marko je ti dve besedi zini tako hladnokrvno in brez vesti, da se je nenadoma ustrašil svojega lastnega glasu. To nenadno spoznanje, ki ga je lahko že prej pričakoval mu je tedaj vzelo vajeti z rok.

Zanj se je tisti trenutek vse spremenilo. Pivo se mu je uprlo, obraz ljudi naokrog so dobili turobni videz, le Olga je bila zdaj še edini up, ki mu je poganjala kri po žilah. Marko zajame sapo, da končno postavi tisto vprašanje, ki mu je toliko časa sili z jezika:

»Saj mi boš dala naslov... obiščem te!«

Trenutki, ki so potem sledili do Olginega odgovora so bili večnost. Marko se je trudil, kolikor se je le mogel, da ne bi pokazal nikakršne napetosti, vendar pa je žarelo v njem vse, imel je občutek, kot da se mu bo ta hip stopila poslednja celica v možganih.

»Doma veš, z Janezom... še...«

Tisto na koncu stavka Marko ni več slišal. Grlo mu je postalo suho in njegove besede so s težavo dobile rep in glavo. Ne bo se silil, vse bi pokvaril s tem.

»Razumem, če je tako bolje. Ni mi bilo dolgčas s teboj... res ne... in upam, da tebi tudi ne, sicer pa me to okoli ni težko najti.« Več ni spregovoril.

Olga in Marko sta se proti večeru poslovila. Olga je šla v svojo sobo, Marko pa proti svojemu avtomobilu. Vsak s svojimi mislimi in novim jutri.

Sivi Renault je naglo brzel po Dolini. Pričelo je deževati. Deževalo je vedno močnejše in vidljivost se je meter za metrom zmanjševala. Marko je takoj vklopil brisalec za šipe. Reflektorji so obupajoče tipali občestne kamne, na drugem ovinku pri Mojstrani pa je sivga Renaulta nenadoma vrglo s ceste in ga prilepilo v drevo, ki je stalo nedaleč od vozišča.

V policijskem zapisniku je bilo zabeleženo: »M. K. izgubil kontrolo nad krmilom, smrt je nastopila hipoma.«

Dve domači

CIGANOVE GOSLI

Pij stari cigan, ponujeno žganje, izvabi iz strun mi pesem in sanje.

Le pij in igraj, cigan sivolasi, predrami spomin na ljubo na vasi.

Naj ogenj iz strun izžge bolečine. Naj kakor v tolmunu vtopin bolečine.

Igraj mi, igraj, cigan sivolasi, naj v meni odmro vsi žalostni časi.

Pij stari cigan, ponujeno žganje, pozabi z menoj tegobe vsakdanje.

ZIMA V PLANINAH

Zima zametla je visoke planine, pognala srnjake je zopet v nižine.

Pečine samotne od mraza so sinje, v kamri nahrbtnik, pognala srnjake je zopet v nižine.

Počivajte, gore s snegom pokrite, in v topli pomladi nam nedra odprite.

Saj potlej pokrije planinsko vaš cvetje in v skale prepadne nas zvabi poletje.

Po skalah, previsih navzgor na vrhove, a v mraku med vriski v doline, domove.

KORITNIKU

Ko prideš do koritka, boš vsak dan večja ritka. Med potjo boš odrinil nekaj topoglavih svinj. Ostale ti v špalirju pot odprejo — pasji sin...

in ko ga najdeš, ti rečejo rečejo tolikokrat rečejo: ta ni pravi, da stečeš za cerkveno obzidje in izgrebeš koščice svoje mame.

Potem jim kričneš v obraz: Glejte, ta je bell! Ta je moj! Ta je pravil!!!

HAMLET

Iščes človeka: v belih dvoranah sanj v črnih breznicah brezupa. Dalje ne moreš več sam. (Vsak se komu zaupa...)

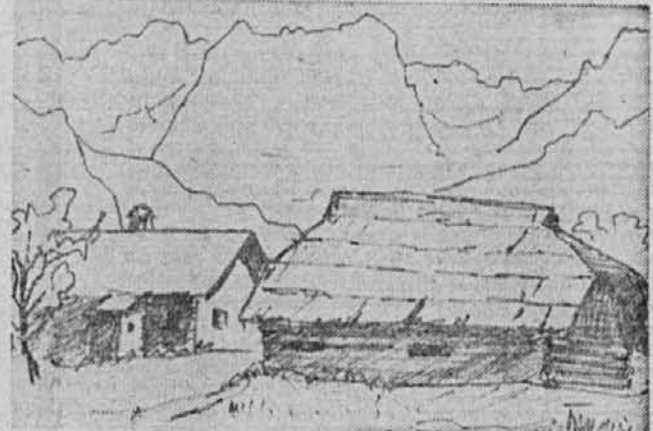
In ko ga najdeš, ti rečejo: ta je rdeč (ta ni pravi...) in ko ga najdeš, ti rečejo: ta je plav (ta ni pravi...)

O MRTVI MATERI

Med rdečimi nageljni leži med samimi rdečimi nageljni — pa se ne prebudi... Nobena ljubezen je več ne dohiti. Kam, o kam beži: z jeznim obrazom in zaprtimi očmi? Oh nogah ji hči stoji sključena in zgubljena in ne more ne more verjeti, da je smrt kot ena in ena... Moral bi ji reči nekaj toplih besed, a jih slišim kako bi kot kamenje zletelo v prepad (Smrt razveljavi besedo in zapečati usta) Ampak nocoj, nocoj bom dolgo v noč razmišljal o vama: mati in hči — in vem, da bom še bolj vzljubil

GROZA

Vdelejo te v sistem in nihče te ne vpraša KDO SI: boš zdržal v njem? In nikomur ni mar, če ena lučka ugasne na semaforu življenj... Nikomur. Vse teče lepo: po vrstih O matere izruvajte si srca iz prsi! Ta svet je produktiven Ustvarja: MRLICE in POSASTI...

Tomaž Tomazin — V Martuljku

Zgodba iz predala

Ko mu je 1erenski odbor zavrnil vlogo za dvojno priznanje treh let aktivizma med vojno, ga je zabolelo.

— Se tega ne, še tega ne! — je ponavljal, ko je hlastno prebral odgovor na svoje vlogo.

V tem kratkem vzliku je strnil Potrpin vse: to, da je pustil življenje med tračnicami, ob telefonu in signalih; da je med vojno tolikokrat tvegati ne le svoje življenje, ampak tudi življenja svojih najdražjih, otrok in ženi; da je moral prepustiti nazadnje delovno mesto mlajšemu, brž ko je dočkal leta za pokoj, čeprav bi tako rad še delal, vsaj honorarno, vsaj še nekaj ur na dan, čeprav le za malenkosten honorar...

Takrat so mu bili v personali prijazno, dobrohotno, ko da mislijo le na njegovo dobro, priporočili, naj zaprosi za pokojnino. Tako je bil, kajpak prostovoljno, tudi storil in zavod je prošnji brž ustregel. Potem je bilo v gostilni nasproti postaj: slovo: Mencingerjev sladkobenžalostni in spodbudni govor, v katerem se mu je v imenu državnih železnic in družbenopolitičnih organizacij zahvalil za štirideset let predanega dela in mu od srca zaželel še dosti zdravih let zaslužnega pokoja. Vsako od kolektivov je dobil kranjsko klobaso in pol litra čevčka.

Ker se ni utegnil zbrati vseh dokumentov, mu je nakazal zavod prvega samo akontacijo. Potrpin je bil zadovoljen, saj je računl, da bo dobil po predložitvi manjkajočih dokumentov še nekaj tisočakov zraven.

Začel je zbirati dokumente, ki so mu še manjkali, in se šele zdaj povsem zavedal, da je vse življenje nekaj zanemarjal. Bil je delavec, nič drugega. Rad je delal. Ocenio svojega dela in napredovanje je prepuščal drugim. Tudi prej ga je včasih dregnilo vprašanje, pa se ga je zmeraj otresel. Ne utegnem, nimam talenta za to... Z ženo sta zaradi tega včasih trčila. Videla je, da drugi hitreje napredujejo, več zaslužijo. On pa je bil preveč zagnan v delo, da bi mislil še na kaj drugega. Tako je zaostal za vrstniki, s katerimi se je mujal po vojni okoli železnice, da je spet stekla in da teče še danes in celo mlajši so ga prehiteli.

Pri tem pa je imel zmeraj svoj pravi, globoko v sebi trdno zavest, da ravna po srcu in da drugače ne more. Kadar pa je le poskusil ravnati drugače in se ženi na ljubo prilagajati trenutnemu vetru na železnici, misliti bolj na plačo in različne ugodnosti kot na delo, je prav gotovo potegnil kratko in potem je bilo samo še slabše: imel je občutek, da se je pregrešil nad delom in nad samim seboj, ugodnosti pa tudi ni dosegel nobene. Samo čas in živce je zapravljjal.

Dobro, si je rekel po vsem tem, če že nisem napredoval po službeni lestevici do skupine, ki bi mi šla, naj mi priznajo vsaj vse tisto tveganje med vojno, tisti strah, tisto pripravljenost, ko sem brez računov, zares nesebično delal za partizane. Tako se mi bo nabralo nekaj let službe več in pokojnina bo za nekaj tisočakov večja. Se vsaj ne bom čutil prikrajšanega v primeri z drugimi, si je rekel, in tudi žena bo zadovoljna.

Tolatil je ženo, kako bo vse uredil, in govoril z njo v njenem preprostem, gospodinjstvem jeziku, v resnici pa mu je šlo bolj za lastni mir, do katerega bo prišel, tako je menil, ko bodo računi med njim in družbo vsaj kolikor toliko pošteno poravnani.

Zdaj pa še tega ne. V zavrnitvi je pisalo, da ni predložil dovolj dokazov oziroma navedel ustreznih prič.

Ko se mu je prva jeza podela, je začel premišljati treznejše: navedel je bil resda eno samo pričo in menil, da bo zadostovala. Tako so mu bili tudi rekli na odboru: če je priča ugledna, zanesljiva, da velja, četudi je ena sama. Se pravi da Mencinger ni zadosti ugledna in zanesljiva priča. Ali pa ni pričal po pravici. Mogoče se je izmotaval in ni hotel pričati tako, da bi bilo Potrpinu v prid. Kakor zmeraj, kadar se je Potrpin zanašal nanj. Špet se je zmotil, kakor prej že tolikokrat. Pa ga še ni spametovalo. Lahkoverno, otroče je pričakoval, da bo Mencinger pričal zanj, kakor bi bilo po pravici. Ampak Mencinger ni še nikoli nič storil za Potrpinu. Ljudje so ju imeli za prijatelja, leta in leta sta službovala skupaj začela sta skupaj kot pripravnika, toda Mencinger je vsakih nekaj let malo odskočil od Potrpinu, zmeraj je napredoval nekaj mesecev pred

njim, zmeraj prej opravil kak izpit, kdaj pa kdaj odšel na kako študijsko ali službeno potovanje in dobil kako nagrado za vestno opravljanje dolžnosti. Potrpin pa nikoli nič — samo kadar Mencingerja ni bilo, je moral delati še zanj.

In tako so tekla leta in razdalja med njima se je zmeraj bolj večala. Ko je napredoval Potrpin do višjega prometnika, je Mencinger že direktoroval.

Najbolj pa se je zamerilo Potrpinu, da mu Mencinger ni priskrbel honorarnega dela, ko je šel v pokoj. Izmotaval se je in obljubljal, dokler Potrpin ni nehal hoditi k njemu.

In vendar je Mencinger vedel, kakšen delavec je Potrpin, kakšne izkušnje ima, koliko bi lahko pomagal že samo s tem, da bi bil zraven, da bi svetoval. In tudi to je vedel, kako se je Potrpin zrasel z železnico, kako se mu je usedla v možgane in kri in da zanj brez železnice ne bo več pravega življenja. Pa ga vseeno ni uslišal, pa čeprav bi ga lahko.

Vse to se mu je zdaj pletlo po glavi, ko da si hoče vse znova priklicati v spomin, si vžgati v srce, pa čeprav boli.

Le zakaj je Mencinger tak do njega? Zakaj mu niti dela ne privošči?

Z mladimi se izgovarja. Da je toliko mladih. Da ni po pravilniku nobenega prostega mesta. Na nekem sestanku je govoril tudi o tem, da je treba odpraviti »staro mentaliteto« iz podjetij. Kaj je mislil s tem? Mogoče garanje. Mogoče to poštenost, to vneto, ki pozna samo delo, ki se je tako vpregla v te vozne reke, v te proge, premike, da je pozabila nase. Z leti resda lahko postane premalo gibčen, preveč starokopiten. Ampak Potrpin se ni nikoli branil novotarij, o katerih se je prepiral, da so železnici v korist. Ni pa se vnel za prav vsak veter, ki je zapihal iz višjih pisarn. Medtem pa je Mencinger vsako tako sopo zavohal, še preden je zapihala. Kar pa se tiče »stare mentalitete«, je Potrpin povedal, kaj misli: da je tudi v njej neko znanje, izkušnja, ki si jo pridobiš v desetletjih. Mlad človek zmore seveda več, zato pa starejši vlaga v delo več znanja in strokovnih, pa tudi čisto človeških izkušenj...

Mencinger sodi drugače. Mogoče pa niti ne sodi drugače? Mogoče ve prav tako dobro kot Potrpin? Kaj ne bi vedel, saj ni neumen! In tudi sam je že v letih. Isti letnik je kot Trpin. Isti letnik, vidiš, pa le še ne gre v penzion in zanj ne velja »stara mentaliteta«.

Zdelo se mu je, da se je zapletel v nevidno pajčevino in da se še kar naprej zapleta vanjo, čimbolj si prizadeva, da bi se je rešil. Sedel je v svoji majhni kuhinji ob štedilniku — žena je šla naku-

povat — brkljal po ognju, si prižgal cigarete in štel, koliko mu jih je še ostalo od dvajsetih za ta dan.

Pa bi bilo lahko vse z eno samo potezo rešeno; urejeno družbi in njemu v korist, je premišljeval. Tako drobno vprašanje, kot je to njegovo, pa tako zapleteno in nerešljivo! Sami delal bi rad, nič drugega. Vsaj tri, štiri ure na dan. Da bi odhajal nekam zdoma in se vračal, da bi mu žena kot prej štirideset let pripravljala kosilo, on bi se pa utrujen po delu, pomirjen in zadovoljen usedel, jedel, pokadil — ne pa da se takole suže in vrtil sam okoli sebe kot pes, ki so mu odrezali rep, pa zdaj hlasta po njem.

Mislil so preskakovali iz preteklosti v sedanjost in spet nazaj v preteklost, od človeka do človeka, od dogodka do dogodka. Neurejeno, ne da bi se jih mogel otresti, po neki čudni odvisnosti ali služajnosti — Potrpin tega ni raziskoval, samo jezilo ga je. Vse skupaj je bilo brez pomena. Spočetka je mislil, da bo znal potem, ko si bo prišel z vsem na čisto, vsaj prav ravnati. Zdaj pa s svojimi zaključki ni vedel kaj početi. Pred njim je bil neprediren zid. V njem so sicer bila vrata, ampak ključ od teh vrat je imel nekdo drug. Mogoče Mencinger, mogoče niti Mencinger ne.

— Dosti krivic me je že prizadelo, — je blodil Potrpin. — Velike krivice, majhne krivice, ampak nikoli si jih nisem gnal tako k srcu kakor zdaj to reč. Navadil sem se jih prenašati, pozabljal — skozi eno uho noter, skozi drugo ven. Pa saj tudi časa ni bilo... vlaki, signali, zvonci... cincin... cincin... še zdaj mu zvoni po ušesih. Življenje je teklo in vsak naslednji dan je odpravljaj prejšnjega, vsako naslednje leto prejšnjega. Nisem si v duši nabiral zagrenjenosti, narobe, kolikor starejši sem bil, mirnejši sem postal. Ampak zdaj je drugače. Življenje je postalo kot postaja tisto nočno uro, ko so vsi vlaki tistega dne že odpeljali, jutranji pa še niso začeli voziti... Le da na to postajo vlakov ne bo več. Ko da je proga uknjena in čaka samo še, da jo razdro in odpeljejo na odpad.

— Krivica me boli, — je dopovedoval ženi, ko se je vrnila z nakupovanja, s tridesetimi dekami svinjskih jetre, ki so cenejša od telečjih, s čebulo, s politrsko steklenico mleka in tremi žemljami.

(Bila je drobna, majhna, zdaj pozimi, zavita v plašč in ruto, še manjša, vendar pa še zmeraj ravna kot pred štiridesetimi leti; iz okvira rute so ji kukala rahlo zardeva lica — droben, pozoren obraz s še skoraj gladko kožo in dvema še zmeraj jasnima sivima zenicama.)

Ni mu odgovorila, ni hotela drezati v rano. Potrpin je sprva menil, da mu molče pritrjuje. Njo pa je to premlevanje samo utrujalo. Pri vsej zadevi jo je zanimala le praktična plat — višina pokojnine. Jetra so se spet podražila za dva kovača in čebula tudi.

A ko le ni utihnil, jo je potrpljenje minilo: — A kaj boš s tem. Prej bi se pobrigal, ko si bil še aktiven. V zid se zaletavaš.

Tone Tomazin — Pod Golo pečjo

Zabolelo ga je, da ga še žena, edini njegov sobesednik, več ne razume. Kaj res ni nikogar več, da bi se mu vsej potožil? Preoblekita se je v živo haljo in začela sekljati čebulo, zravaj pa se kremžila in solzila — vse je bilo, kakor že toliko let. Potrpin pa je sedel ob mizi in jo opazoval. Rad bi odkril v njej vsaj trohico vznemirjenosti, prizadetosti, zanimanja zase... sočutja... Nič. V njej nem življenja se nič ne spreminja. Samo jetrca se draže in čebula. Samo denarja je več ali manj, več ali manj nakupov, nogavic, robcev, zrezkov, limon... Skozi prsi ga je zbadalo kot z iglo in potem je čutil, da mu pritiska srce velika utež. Položil si je roko na srčno stran.

— Nervozen si. To so živci, — je rekla mirno, spotoma, neprizadeto, ko da govori o jetricah, ki jih je sekljala na deščici.

— Živci, — je tiho pritrdil. Mislil pa si je: »Ko sem pospremil ponoči po dvajset kompozicij, še vedel nisem za živce.«

— Ja živci! — je ponovil glasneje, razdraženo. Namesto da bi ga pomirila, kot je hotela, ga je le še bolj zdražila.

Sunkovito si je začel natikati čevlje, ki jih je bil dal sušiti pod štedilnik.

— Kam pa greš? — ga je vprašala prijazneje. Nekaj je zamomljal.

— Kosilo bo kmalu, — je rekla blago, pomirljivo, ampak on je že zapiral vrata za sabo.

2.

Na stopnišču se je ustavil in potegnil iz žepka v telovniku staro, težko, skoraj kot čebula debelo, ampak nezmotljivo uro. Kazala je pol enajstih. Se je čas, si je rekel. Se ga dobim, če le ni spet na kaki konferenci ali potovanju.

Pohitel je. Na nič drugega ni mislil kot na to, da se mora z Mencingerjem pogovoriti. Pokazal mu bo odgovor terenske komisije in ga vprašal, ali je sploh kaj pričal. Ali pa je mogoče pozabil, zdaj ko je direktor, na vse tiste nevarnosti, ki sta jih bila zadnji dve leti vojne skupaj preživela. Če je pozabil, ga bo on, Potrpin, spomnil — na primer Fagota, ki ga je skrival Potrpin tri dni in tri noči, ranjenega, prav na božič štirinštiridesetega v svojem stanovanju zraven postaje, nasproti ustaške komande. Ali pa ga bo spomnil tistih vagonov z jetniki, namenjenimi v Jasenovac...

Ob spominih mu je zavrelo v glavi. Ni več vedel, ne kod hodi, ne koga srečuje. Vsi obrazi so mu postali enaki, ni več ločil ne ljudi ne hiš. Vseeno je nezmotljivo kot mesečnik prečkal ulice, se umikal pešcem, kolesarjem in avtomobilom.

Kot plaz so se mu vrstile in kopičile pred očmi podobe tistih let. Postaja, polna Nemcev in ustašev... potniški vlak, ljudje s culami, potujoči hrvaški domobranci... tovorni vlak z municijo za Nemce... železničarji, ki oprezujejo, eni za partizane, drugi za ustaše... in vse je treba videti, vse vedeti... prepoznati ilegalca, ki išče zvezo... zaupati... ne zaupati... tvegati... in vmes telefon s čuvajnice, telefon s sosednje postaje... signali... lučke...

»Zares so živci, ga je preblisnilo. »Oslabeli, utrujeni živci...« V kotičku zavesti se mu je zasukalo, da bi moral ustaviti ta plaz spominov, ki ga nenadzorovano vse bolj obvladujejo. Saj to ne vodi nikamor. Kdor je med vojno zapadel v tako stanje, ni bil le ob razsodnost, ampak pogosto tudi ob glavo.

Med vojno... tudi takrat ga je včasih načenjal tuk miselnih razkroj. Pa se je brž zavedel in se obrzdal. Treba je bilo izključiti take popadke. Razvijati samo lovske nagone, gledati, poslušati, ukrepati...

Zdaj pa... Saj zdaj ni več vojne. Saj smo vendar zmagali. Petnajst let je že, odkar smo zmagali, si je dopovedoval.

Če smo se takrat odpovedovali človeškemu v sebi, smo se zaradi človeškega, ki naj pride. Ko bo človek človeku človek. Ko boš nosil srce na dlani, pa ne bo nihče pljunil nanj. Ko ne bo več zavisti, pohlepnosti — ampak tovarništvo med ljudmi, da si bodo pomagali med seboj, razumeli drug drugega...

Ja, pomagali, razumeli... In spet je bil tam kot malo prej. Spet so se začeli vrstiti, kopičiti spomini, le da zdaj na zadnja leta službovanja. Neobrzdani plaz spominov: kako je iz meseca v mesec čutil, da je odveč na železnici, kako so mu mladi trgali delo iz rok — trije, štirje so se vrteli okoli delovnega mesta, ki ga je obvladal prej sam, ampak vsak med njimi je bil bolj važen in imenitnejši od Potrpina in je v službenih seznanih in na plačilnih listih veljal več. Nekaj časa se je še oglašal na sestankih, ampak vsi drugi so bili

glasnejši in pametnejši, tudi tisti, ki so včeraj prišli k železnici. Potrpin je imel že zdavnaj izražano, koliko lahko vleče lokomotiva, koliko let vzdrži, kako je s prago, s signalnimi napravami, kako z vagoni... Kdaj in kje je vredno varčevati in kdaj odpisati. Nekoč je poskusil to razložiti. Ni opazil molka, ki je spremljal njegovo razlago. In ko je potem padlo po njem — birokrat s preživelimi, zastarelimi nazori, škodljivcem, mogoče celo namerni sovražnik napredka in socializma! — je obmolnil in se ni več oglašil. Delo mu je postalo bolečina. Pa je voljno prenašal oboje, delo in bolečino, reševal, kar se je dalo rešiti, in verjel, da se bodo zaletavci unesli...

Zagledal se je v široka vrata direkcije in se začudil: kdaj sem pretekel mesto? Sram ga je postalo. Saj je bežal kot žrebe. Nič dobrega ne more roditi taka zaletavost. Pa se vseeno ni obrnil in se vrnil domov. Nepotešeno gorje ga je vleklo v hišo mimo vratarja, starega invalida v obnošeni železničarski obleki, po stopnicah v prvo nadstropje.

Na stopnicah in na začetku hodnika je še srečaval ljudi, ki se jim je mudilo in so imeli človeške obraze, zaskrbljene ali brezbrizne ali vesele. Čim globlje pa se je spuščal v hodnik, tem manj je bilo ljudi in bili so tišji, ugajenejši, nekako vsi po enem vzorcu: ko da je vsak njihov korak posvečen neki veliki misli, velikemu načrtu, ko da so njih oči, usta, pa tudi frizure ali pleše posvečene nečemu velikemu...

To je potrjevala tudi debela, mehka preproga, ki je požirala korake in opominjala navadnega zemljana, da je stopil na posvečeno ozemlje.

Po tej preprogi mu je priplaval nasproti star znanec.

O, Miha! — bi skoraj ušlo Potrpinu, pa se je napol kislo nasmehnil, ko je zagledal Mihov sijoči, pomlajeni in zadovoljni obraz.

Ustavila sta se in si podala roke. Potrpin je čutil, da Mihova ni bila več tako kot včasih: bolj mesnata je, stisk mlahav.

— Uživaš penzijo? — je vprašal Potrpina mimogrede, samo da je nekaj rekel.

»Uživam!« bi skorajda kriknil Potrpin, pa mu je zaprlo sapo. Na zavihu Mihovega suknjiča je zagledal svetlečo se rdečo značko.

»Od kdaj?« ga je preblisnilo. »Poznam ga že dvajset let — pa ne da bi vedel.«

— No, no, nisem vedel, da te ne smem vprašati, — se je nasmehnil Miha in odplaval po hodniku mehko in graciozno kot kak hotelski ravnatelj.

Prav tako graciozno je v svoji mladi bohotnosti — tesno oprijeto krilo, globok izrez spredaj in zadaj, skoraj razgaljene rame — odplavala mimo Potrpina, direktorjeva tajnica. Čeprav sta se poznala — prej je bila administratorka v računovodstvu — je oddišala mimo njega kot mimo predmeta. Kandelabra na peronu. Pa mu je bilo kar prav: mu vsaj ne bo treba čakati na njeno

milost, da bi ga prijavila direktorju, in na direktorjevo milost, da bi ga sprejel. Brez prijave bo stopil v njegovo sobo.

Na koncu hodnika je prebral na vratih nove, rdeče se blesteče tablice: direktor — Janko Mencinger. Tajnica — Breda Jauk. Pomočnik direktorja — Mihael Končnik. To je bilo za Potrpina novo. Odkar je odšel, se je marsikaj spremenilo. Kot da bi jim bil prav on na poti.

V veliki, svetli sobi z direktorjevimi vrati na levi in pomočnikovimi na desni ni bilo ljudi, ki bi čakali, kdaj bodo sprejeti. Najbrž je že minil čas za sprejemanje strank. Saj je tudi sam prihajal, ko si je bil hotel izprostiti honorarno delo, bolj zgodaj. Mencingerja je bilo najlažje dobiti ob devetih.

Vse v sobi mu je bilo znano: na eni strani jesenova pisalna miza, na drugem koncu klubska mizica z usnjenimi stoli, vse blesteče, novo, po zadnji modi — nizko, široko, brez ostrih robov, slike priznanih umetnikov po stenah; morje z ribiškimi mrežami in dve živo pisani sliki, ki bi ju lahko obrnil tudi narobe ali počez.

Obrazljena vrata na levi so bila priprta. Potrpin je hitro stopil k njim in zaradi lepšega potrkal po lesenem robu in vrata odpahnil. Pred njim je zazijala dvorana, vsa svetla v preprogah, zavseh, lestencih, slikah in mahagoniju. V veliki razdalji od vrat je sedel za ogromno, blestečo se delovno mizo, na sedežu, širokem in razkošnem kot prestol, direktor Mencinger.

S komolci se je naslanjal na mizo, in se utrujeno zadržal v odprto vrati, med katerimi se je ustavil prišlec.

Direktorjev obraz je prešinila zadrega, kot majhno razočaranje. Oba sta pogoltnila grenko pilulo — Mencinger je kinknil z glavo (»Vstopi, če si že tu!«), Potrpin pa je s prisiljeno brezbriznim obrazom in čim bolj z domačnostjo prekoračil dvorano do delovne mize.

Zagledal se je v obraz svojega nekdanjega delovnega tovariša, prijatelja, ki ga ni videl že nekaj mesecev. Zadel se mu je še polnejši, še bolj gladek kot zadnjič. Spomnil ga je omlete z maslom in tremi jajci. Spokojno, sito, varno, tegob in stika z vsakdanjostjo rešeno življenje je zbrisalo z obraza brazde, ki so pred leti začele orati po njem prav tako kot po Potrpinu.

Izza očal v zlatem okviru so ravnodušno zle zastrite oči in ugotavljale prav nasprotno: v Potrpinov obraz so se rezale od meseca v mesec globlje, grenkejša brazde, ki jih ohlapna koža ni mogla skriti. Potrpinov nemirni, odkriti pogled je nekaj spraševal, izzival. Mencinger je odvrnil oči od njega in zagodrnjal v slogu starega prijateljskega:

— Sedil — S širokim zamahom mu je pokazal na stol ob strani mize.

Potrpin je sedel in Mencinger se je spet zastrto zadržal vanj, češ da čaka.

(Nadaljevanje na 12. strani)

Tone Tomazin — Marknova žaga

— Zaradi priznanja vojnih let bi te rad vprašal... predlagal sem te za pričo, edina priča si še... Fagot je mrtev, tako pa sem lahko predlagal samo tebe. Pa so mi vlogo zavrnili, češ da moram predložiti že kakšno pričjo. Jim nisi povedal, kako je bilo, kaj sem delal, da je Fagot mrtev?

Govoril je zadržano — v strahu, da ga bo zasrbel jezik in bo povedal preveč. Zadovoljen je bil, ko je končal tako mirno, in se vprašujoče zagledal v direktorja, svojega nekdanjega prijatelja.

Mencinger se je naslonil s hrbtom na stol, zavil oči proti stropu, kot da si kliče nekaj v spomin, potem pa mehko položil dlani na mizo in rekel:

— Ja, veš, teh stvari ni mogoče reševati povrneno... ali osebno. Povedal sem, da si delal, resda po mojih navodilih, ampak tvoje delo pravzaprav ni bilo organizirano, bilo je bolj slučajnostno. Vidiš, v tem je hakele.

Potrpin je privzdignilo.

— In če nisem bil organiziran, nisem bil zato, ker me ti nisi hotel organizirati. Ti si imel zvezo z organizacijo. Ampak, kadar je bilo treba tvegati, si poslal mene! Zares — ti si »organiziral« (Potrpin je pri tej besedi spalil obraz), tvegali pa so drugi! Z nemško komando pa si bil v kar dobrih odnosih — najbrž zato, da si prikrival svoje organiziranje? Herr Menzinger sem, Herr Menzinger tja!

Direktor je prvi hip ostrmel in z izbuljenimi očmi gledal razburjenega sobesednjaka.

Ko je Potrpinu pošla sapa, se je Mencinger ovedel in naredil dobrodušen obraz.

— Kaj si pa nuenkrat tako ofenziven? — se je začul.

— Prav nič ofenziven, samo spomnil bi te rad nekaterih stvari, če si jih že pozabil, — je nadaljeval Potrpin spet mirneje. Na primer tista reč z vagoni za Jasenovac.

Skozi prednjo sobo je s hitrimi koraki pri-

peketača, tajnica, pogledala skozi priprta vrata v direktorjevo dvorano in veselo vprašala:

— Kavico, tovariš direktor?

— Ni treba! — je zasitnil, se sprehodil do vrat, jih zaprl, spet sedel in se obrnil k Potrpinu:

— Kar nadaljuj! — je rekel hladno, ne da bi ga pogledal.

— No, tisti transport za Jasenovac...

— Kakšen transport za Jasenovac? O tem nič ne vem.

— Zato pa jaz vem in se prav dobro spominjam. Ti se pa ne spomniš zato, ker nisi dobil takrat nobene direktive. Za kar ni bilo direktive, zate ni obstajalo. In tako tudi tisti transport za Jasenovac zate ni obstajal. Bili so štirje vagoni ujetnikov. Zapečateni vagoni, iz njih je smrdelo in teklo... Otroci, ženske, stari ljudje... Povedal sem ti. Nisi se zmenil. Potem sem te še enkrat spomnil in ti predložil načrt, kako bi ljudi rešili. Preden je transport nadaljeval pot, sem bil spet pri tebi. Lahko bi rešili ljudi. Sam nisem mogel, ti si pa imel zvezo s partizani. Vsenaokoli so bili partizani, čisto blizu. Dovolj bi bilo, če bi le nekajkrat počilo, mi na postaji pa bi izrabili priliko. Tudi sem ti predlagal, da z jetniki vred odidem v partizane... Takrat sem hotel k partizanom. Ostal si gluhi, meni pa še danes leži na duši...

Mencinger se je sklonil nad mizo in pogledal Potrpinu v oči.

— Zdaj ti pa nekaj povem, — mu je rekel, razločno od besede do besede, ko da mu odkriva veliko resnico. — Tistih vagonov se sploh ne spominjam. Če je res, kar praviš, potem je morala biti stvar pač ta, da taka akcija ni bila umestna. Ni bila v načrtu in bi najbrž prekrizala kakšno drugo, večjo akcijo. O nobeni stvari ne sme soditi človek prenaplajeno, s svojega osebnega stališča...

— Ne boš me prepričal, da ne bi mogli rešiti tistih ljudi.

— Ne bodi no tako sentimentalni... Ti misliš, da je šlo v NOB samo za tisti transport...

— Mogoče zdaj res veš ne vem, za kaj je šlo v NOB, — je nadaljeval Potrpin že osorno — ampak takrat sem vedel. Tri dni in tri noči sem skrival ranjenega Fagota, zato ker je bil partizan, ker je bil ranjenec... ker je bil preganjan in bi ga bili mučili in ubili, če bi ga ujeli... ti si mu pa vrata pokazal, poslal si ga k meni. Če ga ne bi jaz vzel pod streho, bi padel ustašem in Nemcem v roke. Najbrž je tudi Fagot motil kakšne večje načrte...

— Vidiš, kako nič ne razumeš, — je pomirljivo rekel direktor. — Tisto s Fagotom je bila čisto

druga reč. K tebi sem ga poslal, ker sem moral varovati organizacijo... Sploh pa se brez potrebe jeziš name. Prijateljsko ti povem, da si čuden. Zdi se mi, da si zaostal za razvojem. Ničesar več ne razumeš. Zagrenjen si. Čas pa gre naprej...

Potrpin je vrglo s stola. S stegnjeno roko je zabrusil:

— Zaostal! Najbrž zato, ker sem se tri noči pogovarjal z umirajočim Fagotom... Ti me nisi organiziral, ampak Fagot mi je povedal, kaj je komunizem. Ti mi pa nisi mogel povedati in mi še danes ne moreš! Fagot je bil komunist, ti si pa rit!

Potrpin je obstal s stegnjenim kazalcem pred osuplim Mencingerjem. Bil je kot soha, ki obtožuje. Mencinger je nekaj hipov buljil vanj, potem pa se dvignil v vsej svoji direktorski mogočnosti, se nagnil naprej, prav tako stegnil roko in prst ter zakričal:

— Ven!

Potrpin je povsili roko. V hipu ga je obšel popoln mir. Ravnodušno se je obrnil in počasi odšel čez dvorano do vrat, jih odprl, pustil za seboj odprta in smehljaje se odšel mimo strmeče tajnice na hodnik...

Odleje je bilo Potrpinu lažje pri duši. Odleglo mu je zastran krivice in ni se več trudil za priznanje dvojnih let.

Ko si je neko jutro nataknil očala in razgrnil pred seboj po kuhinjski mizi svoj jutranjik, je ostrmel: čez pol strani so oznanile velike črke v črnem okvirju Mencingerjevo smrt. Ob veliki uradni osmrtnici je bilo še več manjših osmrtnic (nobena manjša od osminke strani) različnih družtev, odborov in ustanov, tako da je bila kar cela stran Mencingerjeva. Ljudstvu je bilo oznanjena, da je preminil veliki borec, zaslužen organizator, strokovnjak, direktor, nosilec mnogih odlikovanj, član različnih zbormic in svetov...

Potrpin je zavzeto zrl v velike črne črke in le počasi domneval. Kljub vsemu ga je prizadelo. S smrtjo slehernega vrstnika je odmril tudi del njega samega.

Molče je pomolil časopis ženi.

— No, vidiš, — je rekel ravnodušno, medtem ko se je odpravljala na trg. Ko se je vrnila, pa je povedala, kaj govore ljudje: da se je s tajnico v avtu, kako se že reče, mercedesu, na službeni poti čez Grossglockner prekucnil s ceste in da sta oba zgorela, še preden je prišel kdo na pomoč.

— Eh, bedak! — je vzdihnil Potrpin z glasom, ko da zmerja nekdanjemu prijatelju njegovo norost. — Prav treba ti je bilo tega, kako si že rekla, črnega mercedesa!

Žan:

BOGOVI SE MENJAJO, VOJNE SO OSTALE

Da je sonce
pravi bog
so verovali;
po nebu hodi,
dan rodi
toploto svojo
brez razlike
razdeli
med vse ljudi.
Pa je zvedel Eskim
da ni snega
in ne ledu,
da Beduin
je brez kožuha,
da v pesku
si kosilo skuha
in v senco gre
da ga poje.

In je zvedel Beduin
da ni puščave
in ne peska,
da Eskim
je brez mehov,
sneg zajame,
ga stopi
in žeje nikdar
ne trpi.
In so ustvarili
ljudje bogove
da bi jim
lajšali gorje;
v ljubezni, sreči,
lovu pomagali
in bi prepire
medsebojne
poravnali.
Pa so se vneli
ostri boji
med ljudmi;
Kdo od bogov
kdo se bo
naj deli —
Ares ali Amor
Vesna ali Ira

In je tako ostalo
do današnjih dni
še so ostri boji
med ljudmi
za bogove;
tu boginja —
Nafta leži
tam bog —
Uran...

Ves svet je nor
in brez časti
in puška
je močnejša
od ljudi.
Za blagostanje
enega
jih tisoč
krvavi.

VES SVET JE BIL BEL

Velik in lep je bil svet
jaz pa tako majhen,
z drobnimi koraki
in velikimi očmi...

Od hiše do izvira
se ravan razprostira
na njej je reka
in most z obokom
za skrilnico otrokom
in na pomlad,
ko sneg skopni
in v toplem vetru
odeja zvončkov valovi
veš svet je bel.
Po mnogih umazanih letih
sem se vrnil nazaj...
Htel sem k reki,
da umijem z obraza
masko doživeti.
Sel sem čez most;
pet korakov je dolg
in reka — je potok
z goščavo rastlin
loka pa majhna
in polna krčin.

Marjan Čufar: POT V OKSID

Strta tišina v kanalu zadnje ure
je mučnejša kot v pritlikinah
odstrženih zračnih listov
in čuje se brnenje strojev
in regljanje žab in žarek žvižga
prešine obešene kljuge in
korenine prodorne svetlobe
na trenutke padeš v trans
in obsuje te naval tekočine
in bleščeče črke na ozadju
temnih snežink kopnijo v
prihajajočem nallivu novega jutra
v mladih zvezdnih nočeh
je vse zamišljeno kot
gnoj smrekove krošnje in
žuželčjih iztrebkov vse hiti
v porajanju drugih izgledov
vse se leskeče kot poraz
polževе slin v encijanovih vrčkah
glog že dolgo cveti
dolgo že pojo trobentice to pomlad
in dolge so te ceste obsedenosti
po njih korakajo cunje
z usmrjenih smetišč spete
s srebrnimi sponkami in
postopek hotenja jantarja je že v teku
nenadoma ta drseča
pločevina obstoji in
pusti za seboj
kroge ognja
obrnjene v prid
sarkofagom in votlim mrličem.

NA OBALI

Razčarjene votline prepotenega sonca
in odprti vetrniki golaksij
sipljejo cvilečo energijo
na moji verandi je noč
in štukature predmestnih ognjev
sijejo iz oči votlih zidakov

zaripli spomini nanjo
me božajo kot jelenje dlake
ali kot klasje orumenele trave
ona je bila tiste dni up
sveče na mojem grobu
zapeljal sem jo v soltoče obal
in kitara je pela in morje je šumelo.

»Skladatelj Blaž Arnič je vrsto desetletij v živem stiku z naravo, domačo krdo in preprostim človekom oblikoval glasbeno tkivo v razsežne stvaritve. Utihih je glas, ki je vsakomur razumljivo izražal misli o življenju, umetnosti in umetniškem poslanstvu. Njegovo pripoved je vedno spremljala življenjska vrednota, pa čeprav so se vsi, ki so ga poznali in občutili njegovo globoko občuteno človečnost, zavedali, da se je ta optimistični pogled na življenje izoblikoval v hudih in odločilnih trenutkih našega naroda. Ta pogled na svet in čustvovanje človeka, ki je bil tesno povezan z naravo in domačo zemljo občutimo v vseh njegovih stvaritvah... veličastnem opusu, ki je že trajna vrednota naše duhovne kulture.

Komaj je začel ustvarjati, bilo je to pred več kot štiridesetimi leti, je že iskal svojo pot, svoj izraz. Z veliko kreativno silo, ki mu jo je dala narava, je to kmalu dosegel. Razvil se je v umetnika, ki je pred očmi sicer stalno imel zakonitosti, kakršne predpisuje oblikovanje kompozicijske stavke. Vendar je bil preveč elementaren in preveč samosvoji, da bi se jih tega držal. Prvi mu je bil izraz, da bi se izpovedal, kakor je čutil v svojem notranjem bistvu, kakor je doživljal velika vprašanja, ki so ga ne le zanimala, ampak so prepletala ves njegov jaz. Zanj, za izraz se je odločil, da ga bo klesal do najsubtilnejših fines. Vse drugo mu je podredil, tudi formo, ki jo je vedno pojmoval precej svobodno, da ga ne bi kakorkoli vezala v njegovem izpovednem konceptu. Takšna izhodišča so ga vodila v lasten kompozicijski stavek, ki ga označujejo nekatere tipične poteze. Med njimi je široka razpredenost melodičnih linij, ki se razpletajo v izrazitih gradacijah. Vanje je treba šteti tudi neverjetno bogat zvok, drzno modulacijo, s katerimi so postale harmonijske strukture Arničevih skladb še izdatnejše in izvirnejše, pa še poudarjena linearnost, ki se tako zelo prilaga celotni arhitektiki avtorjevih stvaritev. Še zlasti pa je treba med tipičnostmi skladateljevega stavka poudariti to, da je profesor Arnič bolj ali manj v vseh svojih delih težil k slovenski izrazni tematiki. Tesno zvezan s svojo zemljo, še posebno s tisto svojega rojstnega kraja, se je miselno, čustveno in zato tudi snovno usmeril v življenje slovenskega človeka, v njegova razpoloženja in v njegovo prirodo, ki ga oklepa kot trden, neminljiv zakon in mu sonarčuje individualno ter kolektivno doživljanje.

Iz teh elementov se je oblikoval profesor Arničev zgošče, življenjsko naglasen, marsikdaj realističen ali celo naturalističen izraz, iz njih so rastle njegove kompozicije: simfonije, simfonične pesnitve, komorne, klavirske in druge skladbe. Nikakor ni slučaj, da je avtor dal vsaki svoji simfoniji naslove, iz katerih je natanko razvidno, kaj je upodobil: Te Deum, Simfonijski psalm, Prebujenje, Duma, Vojna in mir, Samorastnik, Simfonijski deli, Na domači grudi. Pretresali so ga veliki usodni dogodki zadnje vojne, razmišljal je o poslanstvu, ki mu ga je naložilo njegovo umetniško delo, z ljubeznijo je segal v aktualnost svoje domovine in bistvo njenih tal. Te je opeval tudi v svojih simfoničnih pesnitvah, n. pr. v skladbah Gozdovi pojejo, Ples čarovnic in Pesem planin. Vanje je vložil sebe celega, kakršen je bil, kakor je mislil o velikih problemih, naj so ti bili iz njegovega osebnega sveta, iz širše in ožje domovine ali iz sfere, ki se dotika človeka v svetovju nasploh. Širina, s katero se je vanjo zagledal oziroma jih je smatral za predmete oblikovanja, ga je vodila v velike forme. Saj mu za malo skoraj ni bilo. Tako rekoč redno, skoraj izključno se je posvečal orkestru, čistemu ali z vokalom. Bil je v prvi vrsti simfonik, v tej kompozicijski vrsti gotovo eden najpomembnejših, kar jih je doslej bilo v slovenskih skladateljskih krogih. V tej smeri je bil profesor Arnič ne samo ploden, marveč ustvarjalec, ki je s svojim delom na tem področju dosegel velike uspehe in z njim dal spodbudo, ki ji gre pomembna tehtnost v sorodnih težnjah slovenskih glasbenih ustvarjalcev.

Profesor Arnič je mnogo prezgodaj omahnil. Sredi dela — ravno kar je pisal svojo nadaljnjo, deveto simfonijo. Če se že ni mogel izogniti usodi, pa je pomen njegovega opusa jasen: z njim je dal slovenski glasbi sedanjosti dragoceni prispevek, bogato jo je oplojil s svojim talentom in njegovimi rezultati in z njimi se je za vselej zapisal med nosilce slovenske glasbene ustvarjalne misli.

(Dr. Dragotin Cvetko:

Nekrolog prof. Blažu Arniču)

SE KOT OTROK SE JE RAD PREDAJAL ZVOKOM PASTIRSKE ZVEGLE...

Blaž Arnič se je rodil 31. januarja 1901 na majhni kmetiji skoraj tisoč metrov visoko na pobočju Raduhe, nad Lučami v Savinjski dolini. Svoja detinska, deška in fantovska leta je preživel kot vsi revni kmečki ljudje. Bil je pastir in hlapec, poljski in gozdni delavec, bil je tesar in splavar lesa po Dupeljniku do Savinje. Bil je tak kot vsi, le z razliko, da se je v njem že vse od zgodnjih let oglašala ljubezen, prava strast do glasbe.

IZ V VETRU POJOČIH POLJ IN GOZDOV, JE ARNICA LJUBEZEN DO GLASBE GNALA V SIRNI SVET.

Bilo mu je že devetnajst let, ko se je Blaž Arnič nekega dne odločil. Z vsem hrepenenjem je hotel prodreti v skrivnost glasbe, v čar harmonije, da bo zmogel vsaj toliko, kot orglar v Lučah ali kapelnik v Ljubnem. Študiral je na konservatorijih v Ljubljani, na Dunaju, v Varšavi in v Parizu.

Po študijah se je posvetil pedagoškemu delu in umetniškemu snovanju. Glasbeni strokovnjaki Evrope menijo, da je bil Arnič sprva romantik in da je bilo v njegovih delih čutiti močan vpliv Brucknerja in ruske peterice ter da je šele v dobi osamosvojitve usmeril umetniško pot v novoromantični realizem. Tematsko je profesor Arnič zasidran v slovensko folkloro, pa tudi izrazno ji je blizu. Sicer pa velja za enega najizrazitejših slovenskih skladateljev na področju komorne in simfonične glasbe ter nenazadnje kot avtor orkestralnih del s temami iz narodnoosvobodilne vojne.

V Ljubljani se je vpisal na oddelku za kompozicijo in igranje na orglah na konservatoriju. S tem se je postavil pred odločilnim: biti, ne biti. S silnim naporom se je prebijal skozi življenje, trpel ponižanje, pomanjkanje in lakoto, toda odnehal ni. Med štiri letnim uspešnim študijem na konservatoriju je tudi pridno komponiral vrsto vokalnih in instrumentalnih skladb. Nekatere so bile že tedaj izvajane, nekatere natisnjene v glasbenih revijah. Ta uspeh mu je dal veselja in poguma za nadaljnjo izpopolnitev na Dunaju, kjer je bil stradež spet njegov vsakdanji gost. Vendar mu je kljuboval, čeprav se je znašel od izčrpanosti v bolnišnici prav v trenutku, ko so bile ustvarjene in izvajane na Dunaju tri njegove skladbe — prvi del simfonije »Duma«, »Uvertura« in »Klavirski trio«.

Pred vrnitvijo v Ljubljano se je izpopolnjeval še v Varšavi, Krakovu in v Parizu.

ZAMAN SE JE POTEGOVAL ZA TO ALI ONO SLUŽBO V LJUBLJANI, NEKAJ CASA JE BIL ARNICA CELO BIBLIOTEKAR V ANGLESKEM KLUBU.

Tudi zdaj mlademu umetniku Blažu Arniču Ljubljana ni bila milostna v njegovem boju za skromen kos vsakdanjega kruha. Zadovoljiti se je moral s privatnim poučevanjem glasbe in koncerti na orglah. Toda zdaj je imel Arnič glasbeno znanje in bil je na višku mladostnih moči. V letih pred drugo svetovno vojno je ustvaril dolgo vrsto del, med njimi štiri simfonije, štiri simfonične pesnitve, več koncertov ter razna komorna dela. Blaž Arnič se je pojavil s svojimi obsežnimi skladbami, ves samosvoji in naš, s prvimi slovenskimi simfonijami. Da pa so te umetnine prišle do javne izvedbe, se je včasih moral boriti skoraj z nepremostljivimi težavami. Čeprav so mu kritiki nametali pod noge gore polen (isti kritiki so ga pozneje na vsa usta hvalili), se ni, zavedajoč se vrednosti svojih del, profesor Arnič niti hipec vdal malodušju. Na lastno pest je organiziral simfonične koncerte — in uspeh je bil za tedanje razmere več kot presenetljiv. Ljudje so napolnili dvorane, doumeli njegovo glasbo in jo vzljubili.

V FEBRUARJU 1941 — SLUŽBA PROFESORJA NA LJUBLJANSKI GLASBENI AKADEMII.

Zdaj se je morala zganiti tudi šolska oblast — po toliko letih negotovosti in ponižanj je šele februarja 1941 Arnič dobil službo profesorja na ljubljanski glasbeni akademiji. In prav leto 1941 je bilo za našo usodo odločilno — kar trije okupatorji so zasedli slovensko ozemlje. Vihar, ki je nastal, je ločil zrnje od plev, može od strahopetcev, klečplazceev in šlev.

Profesor Arnič se je bil že v dolgoletnem boju za goli obstanek opredelil politično in svetovno nazorsko. To je bil čas, ki ga je prof. Arnič izpovedal v veliki simfoniji »vojna in mir« in v Triu II. za violino, čelo in klavir. V teh skladbah se izrazilo in očitno zrcali njegova ljubezen do mučenike, a junaške domovine, njegova vera v odrešitev, osvoboditev in lepšo prihodnost. Iste misli je izpovedal tudi v »Dumi«, največji slovenski simfoniji, ki jo je ustvarjal v tem času.

Veličasten boj za osvoboditev pa je glasbeno upodobil v simfonični pesnitvi »gozdovi pojejo«, ki pa mu je ni uspelo dokončati, ker so ga spomladi leta 1944 gestapovci zaprli in odvedli v taborišče smrti Dachau, odkoder se je le po naključju rešil živ.

SREČEN KOT SE NIKOLI SE JE VRNIL, PO STRAHOTNI ŽIVLJENJSKI PREIZKUSNJI — V OSVOBJENO DOMOVINO.

Postal je redni profesor kompozicije na Akademiji za glasbo v Ljubljani, kjer je deloval do svoje prezgodnje smrti. Kot profesor glasbe je vzgajal mlade slovenske glasbenike. Z velikim zagonom je začel ustvarjati vrsto velikih glasbenih umetnin — 6. simfonija »Samorastnik«, 7. simfonija »Pesem delu«, 8. simfonija »Na rodni grudi«, simfonične pesnitve »Nove zarje«, »Ples čarovnic« in »Podvodni mož«, dva »Koncerta za violino in orkester«, kantata »Z vlakom«, več filmskih skladb, sonati »Vragova podoknica« in »Slike iz mladosti« in velika vrsta vokalnih skladb za mešani, moški, ženski in mladinski zbor. Posebno ljubezen je posvečal prav vokalnim skladbam, namenjenim mladini.

PROFESOR ARNICEVO PERO PA JE VEČNO ZASTALO NA PARTITURI, KJER JE NASTAJALA NJEGOVA DEVETA SIMFONIJA... KAR JE TUDI POTRDILO, DA JE BIL PROFESOR ARNICA V PRVI VRSTI SIMFONIK, EDINI IN SAMOSVOJ V VRSTI SLOVENSKE SKLADATELJEV.

Slovenski skladatelj profesor Blaž Arnič je preminil tragično v prometni nesreči, na prvi dan svojega sedemdesetega leta, na cesti od Kranja proti Ljubljani. Široka vrzel se je zarezala 1. februarja 1970 v svet slovenske glasbene umetnosti. Z njim je legel v grob samorastnik izpod Raduhe, velik človek in umetnik, ki si je s svojim umetniškim delom postavil najlepši in trajen spomenik.

Dominik Majetič:

MEHURČKI NEŽNE KOSMATE SAPICE

Mehurčkaste nežne sapice v času gamskega brska po nežnih ženskih prstkih. In iz ogromnih zvezd neskončnega drhtenja pozvanja vonj pomladni.

ZA OBLAKI SAMURAJSKA NOČ TE KLIČE!

Za oblaki samurajska noč te kliče pocestni potepin v ljubezni slaven. Kamen Vietnam kot vitka lama po kodrolasi poti v galop stoletij v izgubo šekastega amerikanca.

Ne trepetaj za hip drgeta grud beline. V packastih se rokah svet vrtil jokajoč v galopu v brezove strmine zakopljeva v grenki mah mladost — spomina.

Janko Berlogar:

PESEM ŠTEV. 19

Padem, vstanem in spet pačem
in na tleh vstanem,
za vedno klonem pred tegobami sveta
a nisem sam, na tisoče z menoj jih klone,
na tisoče slabičev kot sem jaz.
Iz dneva v dan nas tok življenja premetava,
kot listje smo, ki ga veter raznosi, biča dež
in na zimo sneg vsega zakrije.

ZAKAJ

Zakaj pajek lovi muho,
zakaj muha ne lovi pajka,
zakaj ima pajek mrežo
zakaj nima mreža pajka
zakaj smrt ujame človeka
zakaj človek ne ujame smrti
zakaj ima svet človeka
zakaj nima človek sveta?

POTOVANJE

S postaje na rob starega mesta
odpeljal je vlak v neskončnost.
Vagon za vagonom zdrvel je čez most življenja,
vagon za vagonom prazen in pust,
le v zadnjem vagonu je stara ženica
z napisom na hrbtu — jaz sem resnica.

Jelka Košir:

DVE BREZ NASLOVA

1
Drobni plameni
oživljajo pepel
in umirajo v zelenih valovih,
Neumnosti! —
Zakaj izbirati besede
v lažnih prispodobah.
Zakaj? —
So se mar zato združili
atomi vseh preteklosti
v mojo ledeno dlan,
da trudno blodi
le v sovraštvu samote?

2
Tebe sem povzdignila
v svojega tolažnika!
— čeprav ti nikdar
ne bom smela reči ti
in je posmeh na tvojih ustih.
Toda v tvojih zastrtih očeh
za temnimi okvirji je mir,
v tvojih dlaneh ni laži.
— Ne smej se! —
Nikoli ne reci ničesar,
ostani samo
moj tolažnik.

Edo Torkar:

KAKOR

VČERAJ

Gostje
so odšli.
Ostali so
prazni kozarci
in neizrečene
besede.
Ob šestih
bodo zagrmeli
stroji.
Kakor včeraj.
Kakor vsako
jutro.

Henrik Lužnik:

V KROGU

Tiho sneg naletava.
Hodim in gazim
po tej preteklosti,
neskončni belini,
in čakam vsaj vetra
da mi razbline
to meglo v duši.
Srce mi je zaledenelo
in vsako jutro ivje
pobeli mi telo.
Dan za dnem
čakam vsaj žarek
sonca, ki ogreva
srca vsem ljudem.
Dolgo, dolgo tavam,
daleč za menoj ostala
je ona topla dežela
sonca in ljubezni.

Nekdo mi je rekel,
da vrtil vse se v krogu,
sonce, zemlja, vsi planeti.
Morda se tudi moja pot
v krogu konča.
Oh, jaz bi tekel
da vem, da spet prišel bom
tja
ker bil sem srečen.

Večje kulturne prireditve na Jesenicah od 1. VII. do 31. XXII. 1972

GLEDALISKE PREDSTAVE:

10. novembra Mladen Sirola: Skok, Cmok in Bistroot — premiera, režija Vera Smukavčeva.
Ponovitve na Jesenicah: 11., 12., 15., 17., 19. in 26. 11.
Ponovitve izven Jesenic: 19. 11. — Mojstrana in Kranjska gora, 16. 12. — Gorje.
23. novembra Ferdo Kozak: Vida Grantova — ponovitev, režija Bojan Cebulj.
Ostale ponovitve na Jesenicah: 24. 11. (dvakrat), 25. in 26. 11., 2. 12. in 10. 12.
Ponovitve izven Jesenic: 17. 12. — Breznica.
28. novembra (centralna proslava ob dnevu republike) recital Cirila Kosmača: Balada o trobenti in oblaku, režija Jože Vozny, ponovitev 10. 12.
9. decembra Ivan Cankar: Za narodov blagor — gostovanje Prešernovega gledališča iz Kranja.
26. decembra Smiljan Rozman: Čudežni pisalni strojček, režija Stanka Geršakova — premiera.
Ponovitve na Jesenicah: 27. 12. (dvakrat) in 29. 12.
Ponovitve izven Jesenic: 28. 12. — Bled.
Od 1. 1. do 31. marca 1973
6. januarja Vdova iz Ankone — gostovanje SNG Drama Ljubljana.
14. 1. (dvakrat), 21. 1. in 4. 2. Čudežni pisalni strojček, ponovitve na Jesenicah.
31. 1. Dušan Jovanovič: Življenje podeželskih plejbojev — gostovanje mestnega gledališča iz Ljubljane.
Ponovitve Vide Grantove izven Jesenic: 11. 2. (Podnart), 15. 2. (Kranj), 24. 2. (Mežica), 25. 2. (Ravne) in 11. 3. (Kropa).
1. 3. D. H. Lawrence: Snaha — premiera, režija Bojan Cebulj.
Ponovitve na Jesenicah: 4., 7., 10., 16., 17. in 25. 3.
Ponovitve izven Jesenic: 23. 3. (Bled) in 29. 3. (Bohinjska Bistrica).

RAZSTAVE — Delavski dom Jesenice (od 1. 7. do 31. 12. 1972):

Od 1. do 12. julija slikar Miloš VASTIČ iz Trbovelj.
Od 1. do 12. julija slikar Anton REPNIK iz Mute.
Od 15. do 26. julija slikar-grafik Nejc SLAPAR iz Kranja.
Od 27. julija do 9. avgusta DOLIK — kolektivna slikarska razstava ob občinskem prazniku.
Od 31. julija do 24. septembra kipar Drago KOŠIR iz Sodražice.
Od 19. do 30. avgusta slikar Koloman BEZNEC iz Murske Sobotice.
Od 9. do 20. septembra slikar Tone TOMAZIN član DOLIK z Jesenic.
Od 30. septembra do 6. decembra DOLIK — kolektivna slikarska razstava ob dnevu republike.
Od 16. do 27. decembra kolektivna slikarska razstava članov Likovnih samorastnikov iz Murske Sobotice.
Razstave izven Jesenic:
Od 10. do 26. septembra kolektivna slikarska razstava članov DOLIK v Trbovljah.
Od 10. do 26. oktobra sodeluje deset članov DOLIKA z 12 slikami na ponovljeni razstavi slikarjev amaterjev Slovenije v Domžalah.
Od 25. 10. do 11. 11. kolektivna slikarska razstava članov DOLIK na brestaniškem gradu pri Krškem.

Od 1. 1. do 31. marca 1973 na Jesenicah:
Od 20. do 31. januarja kolektivna razstava slikarska razstava članov Društva likovnih samorastnikov iz Ljubljane.
Od 7. do 12. februarja DOLIK — kolektivna slikarska razstava ob kulturnem prazniku Slovencev.
Od 3. do 14. marca Jože BOSCHITZ, slikar Slovenec iz avstrijske Koroške.
Od 17. do 28. marca razstava nagrajenih likovnih in tehničnih izdelkov učencev sedmih in osmih razredov osnovnih šol Jeseniške in radovljiške občine v okviru natečaja železarne Jesenice.
Razstave izven Jesenic:
Od 13. do 27. januarja člana DOLIK Pavel Lužnik in Janko Korošec razstavljata v Radovljici.
ZALOŽNIŠKA DEJAVNOST (Kulturno umetniški klub Tone Cufar pri DPD Svoboda Jesenice):
LISTI — 9. številka kulturno umetniške priloge Železarja, avgust 1972.
LISTI — 10. številka kulturno umetniške priloge Železarja, november 1972.
Viktor Gregorac RAZMERJA — literarna in likovna zbirka.
Andrej Kokot CUJTE, ZVONOV POJO — pesniška zbirka.
LITERARNO GLASBENI VEČERI (organizacija kulturno umetniški klub Tone Cufar):
3. decembra literarno glasbeni večer v Bilčovsu na avstrijskem Koroškem — sodeluje sedem literatov članov kluba in ženski pevski zbor Jesenice.
23. decembra spominsko literarno glasbeni večer ob 30-letnici smrti Toneta Cufarja, Slavka Savinška in Viktorja Gregoraca — sodelujejo recitatorji gimnazije in ženski pevski zbor Jesenice.
Od 1. 1. do 31. marca 1973:
8. februarja literarno glasbeni večer ob Prešernovem dnevu na Javorniku — recitacije Prešerna, Bora, Cufarja, Klinarja, Zagorskega, Sinkovca, Cundriča, Gracarja in Mencingerjeve v sodelovanju ženskega pevskega zbora Jesenice.
3. marca Koroški večer na Jesenicah, sodelujejo koroški literati Milka Hartmanova, Valentin Polanšek, Andrej Kokot in Stane Wakounig ter pevska zbor iz Bilčovsa in Loge vasi.

Kajuhovi nagradi za naša sodelavca

Letos se je za Kajuhovo nagrado potegovalo kar 14 avtorjev s štirinajstimi teksti. Prvo nagrado je žirija podelila književniku Ivo Zormanu za njegov roman *Draga moja Iza*. Kamničana Zormanova predvsem dobro poznajo učenci, saj je urednik priljub-

limi partizanskim zgodbami. Njegova prva knjiga *Beg z morišča*, ki je dobila tretjo Kajuhovo nagrado, je bila v štirih mesecih razprodana in so jo ponatisnili.

Žirija je takole utemeljila njegovo Kajuhovo nagrado:

Nagrajenci (od leve na desno) Ivo ZORMAN, Jože VIDIC in Crtomir SINKOVEC

ljenega glasila Kurirček.

Drugo nagrado je žirija podelila našemu sodelavcu JOŽETU VIDICU za zbirko *Zločin pri Lenartu*. Nagrajenec, ki ga bralci *Zelesarja* dobro poznajo, je bil rojen 20. oktobra 1926 na Selu pri Zirovnici. Njegov oče Jože je 41 let delal kot delovodja na progi tanke pločevine na Javorniku. V partizane je odšel decembra 1943, konec vojne pa je dočakal kot politkomisar zaščitne čete pri komandi mesta Jesenice. V vojaški službi je ostal vse do 1965. leta, ko je bil kot major upokojen. Po upokojitvi je začel dopisovati v razne časopise. Posebno se je uveljavil z zanimi-

»V tej zbirki dokumentarnih zapisov nam avtor osvetljuje življenjske usode mnogih ali pa doslej še ne dovolj opisanih padlih ali preživelih borcev kot neposrednih udeležencev posameznih pomembnih dogodkov, ki so med NOB pretresali naše kraje. To sporočilo je napisano v slogu spominov in je namenjeno najširšim plastem bralcev. Kljub temu pa to delo ni prešlo meje objektivnega poročanja ter kaže izredno pisateljevo resničarsko angažiranost, s katero želi priti dogodkom do dna, posebno tam, kjer stvari še niso do kraja raziskane ali pa do-

sledj niso našle v publicistiki ustreznega mesta. Napor, ki ga je avtor vložil v svoje delo, odtehta napor marsikateri domišljiske stvaritve, pa tudi literarno invencijo, kajti publicistična oblika, s katero Vidic prednaša svojo snov, zagotavlja njegovi knjigi obilo bralcev, ker je to tudi zanimivo in napeto branje.«

Tretjo nagrado je žirija podelila članu kulturno umetniškega kluba Tone Čufar in uredniku revije *Borec* CRTO-MIRJU SINKOVCU za pesniško zbirko *Rovaš srca*.

Crtomir Sinkovec je bil rojen 30. januarja 1914 na Vojškem pri Idriji. Italijani so ga 6. aprila 1941 internirali na Sardinijo. Na jesen 1942 se je vrnil in takoj začel sodelovati z OF, zato so ga spet kmalu zaprli. Medtem ko je čakal na sojenje pred posebnim sodiščem, so v Italiji strmoglavili Musolinija. Po kapitulaciji Italije je s pisateljem Bevkom odšel v partizane.

Obrazložitev žirije za Kajuhovo nagrado:

»Partizanski pesnik Crtomir Sinkovec je že nekajkrat skušal zbrati svoje partizanske pesmi in jih tiskati v samostojni knjigi, pa mu doslej to ni uspelo. Ne zaradi neustrezne kvalitete, marveč zaradi drugih okoliščin, kar potrjuje dejstvo, da so mnoge od teh pesmi že znane. Poznamo jih med drugim tudi iz zbirke *Pesmi borcev*, ki jo je leta 1944 zbral Mile Klopčič, nekatere pa so cele uglasbene.

Zbirka, kakršna je zdaj pred nami, je nastala po avtorjevi zreli presoji o tem, kaj bi bilo vredno tiskati danes, poleg tega pa je nekatere pesmi še slogovno in jezikovno dodelal.

Če bi taka zbirka izšla v svojem času, bi bila prav gotovo pomembno kulturno-zgodovinsko dejanje v NOB. Zdaj, po tolikih letih, pa moramo nanjo gledati predvsem kot na dokumentarno umetniško gradivo, ki pa ima še vedno močan umetniški učinek. Kajti Sinkovecove pesmi, čeprav preproste po obliki, zvenijo ubrano in lepo zaokroženo podajajo misel ali podobo časa in okolja, v katerem so nastale. Še več, globoko in toplo čustvo ter čista človečanska misel, ki vejeta iz njih, pa tudi huda obsodba vojne in nasilja veljajo še danes spričo krvavih dogodkov, ki še vedno spremljajo »ta naš bridki svet«, kakor pravi pesnik. Zato je Sinkovecova zbirka pesmi več kakor pomembna obogatitev partizanskega pesniškega izročila.

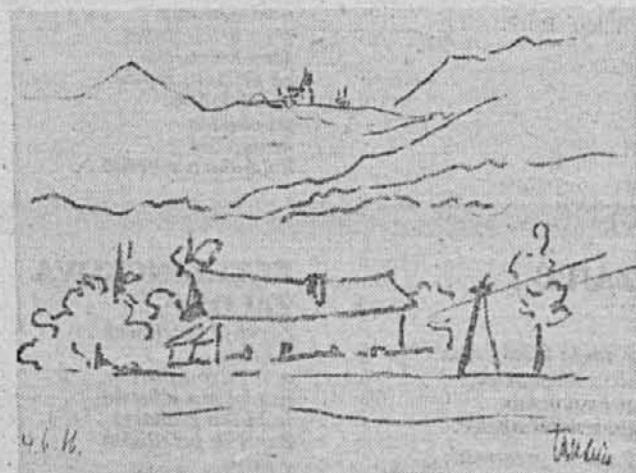
Ivo Zormanu, Jožetu Vidicu in Crtomiru Sinkovcu iskreno čestitamo in jim želimo še mnogo uspehov na področju literarnega ustvarjanja.

Peta in šesta knjiga Male Čufarjeve knjižnice

Valentin Cundrič

V aprilu sta v založbi kulturno umetniškega kluba Tone Čufar pri istoimenskem DPD Svoboda Jesenice izšli peta in šesta knjiga Male Čufarjeve knjižnice, in sicer Valentin Cundrič *SONETI* in Miha Klinar *NA MRTVI STRAZI*, izbor partizanskih pesmi. Prvo je opremil akademski slikar Boni Čeh, drugo pa akademski slikar Jaka Torkar.

Tone Tomazin — Pogled na Jamnik

Črtomir Šinkovec:

Fantički - oslički

V kraški vasi je živel revna starka. Edino njeno premoženje je bil mršav osliček, ki je bil zelo marljiv in ubogljiv. Starka ga je skrbno krmila in napajala, zakaj osliček ji je nosil težka bremena na trg v bližnje mesto.

V kraški vasi, kjer je živel starka z osličkom, je živel tudi nekaj fantičev, ki niso bili kdo ve kaj pridni. Kadarkoli so na kraškem klancu srečali starko z osličkom, so se zadržali:

»Zdravo, osličkova mama!«

Ko pa je bilo starki nekega dne tega dovolj, jih je ošvrnila s pogledom in jim odvrnila:

»Zdravo, fantički moji!«

Ko je osliček to slišal, je zarigal:

»I-a, i-a fantički oslički!«

Fantički so zardeli od sramu in nikoli več niso žalili revno starko in njenega oslička.

Zgodba o sekiri

Peter in Pavel sta se odpravila v gozd. Gredeč po poti, ugleda Peter na tleh sekiro in reče Pavlu:

»Glej, našel sem sekiro.«

»Kako — našel sekiro? Ali nista dva? Torej reci, da sva našla sekiro.«

Peter molče stisne sekiro pod pazduho in gresta dalje. Kmalu zaslišita za seboj topot konjskih kopit in vpitje:

»Hej, vidva, sekira je moja, dajta jo nazaj!«

»Šmenta,« reče Peter. »Sekiro sva našla in drvar misli, da sva jo hotela ukrasti.«

Pavel se namrdne in reče:

»Sekiro si našel ti in ni mi mar, kaj drvar misli o tatovih.«

Prijatelj

Adam je v pozni noči zaslišal, da nekdo trka na njegova vrata. Vstal je in vprašal, kdo je?

Oglasil se je sosed Aleš.

»Moj prijatelj,« si je mislil Adam. »Kaj neki ga je v tej pozni uri prignalo k meni?« Prižgal je luč, odklenil vrata in povabil prijatelja v hišo.

»Povej Aleš, s čim naj ti postrežem. Če ti je potrebna moja pomoč v kakšni važni zadevi, ti rad pomagam z nasveti in znanjem, če si v denarni stiski, ti je na voljo ves moj denar.«

»Hvala ti za prvo in drugo, ničesar ne potrebujem,« je z veseljem na obrazu dejal Aleš. »Srečen sem, da te vidim živega in zdravega. Prebudile so me bile namreč grozne sanje, sanje, v katerih je bilo tvoje življenje v veliki nevarnosti. In nisem se mogel pomiriti. Vstal sem in te obiskal, da se prepričam o resnici na lastne oči.«

Pogovor o hvaležnosti

Zivel je kmet, ki je imel poleg drugih domačih živali tudi udomačenega sokola. Če ga je poklical, je priletel in mu sedel na roko.

Drugače je bilo s petelinom. Na videz drzen kokot se je neznansko bal gospodarja in tudi drugih ljudi. Sokol se je tej bojazni čudil. Nekoč pravi petelinu:

»Petelin, kako nesramno si nehvaležen. Gospodarju in drugim ljudem se približaš le, kadar ti prinese zrnja. Poglej pa nas, sokole. Drzni smo in hitreje letamo kot vsi drugi ptiči. Tudi nismo zaradi tega oholi, še manj pa smo plašljivi. Ljudje nas hranijo, zato smo do njih krotki in smo jim hvaležni.«

Petelin mirno poušča in reče:

»Vseženež je prelepa reč, toda prepričan sem, da sokoli še nikoli niso videli pečenega sokola na gospodarjevi mizi. Jaz pa vidim, da se masti s pečenko iz mojega rodu.«

Črtomir Šinkovec:

TUJČEK

Tujček-maček
tuj, tuj, tuj,
ostre krempljice
sezuj
in povej nam,
kje si bil,
si na polju
miš lovil,
mar si dremal
za pečjo,
predel prejo
svileno?

»Mjav, mjav
mrnjav,
nisem dremal,
nisem spal,
maslo jedel,
mleko pil,
pri sosedu
se mastil,
pri sosedu
brke vil,
potlej z metlo
jih dobil.«

MEDVED NA SEMNJU

Ko izmeri se deževje
in je sonce spet, zaboga,
medved počehlja se in v Kočevje
odtaca na semenj z Roga.

Medved, dedek že od lani,
ves otročji je, kot dedki,
z medom rad bi vnuka hranil,
potlej se igral z medvedki.

To je kreha, smeja po Kočevju,
kadar medved na semnju kupuje:
pol sejmarjev trese se na drevju,
pol jih v Rinži v roke pljuje ...

GOSTLJUBNI MAČEK

Maček naš nesel
je miški v omelo,
košček slanine,
mleka skodelo.
Strašno se miška
je mačku čudila,
skoraj iz kože
je svoje skočila.
Toplo za malico
se mu zahvali:
»Dober si, bratec,
dober, moj malica!
Miški pa zlomi
zob se v slanini,
joče se maček
kot na sedmini.
Miški še repek
vtone v skodelo,
mačku na glavo
pade omelo.
Začne v nesreči
miška se dreti:
»Rep, joj, je takšen,
kot so špageti.«

ŽOLNA

Žolna,
smrečjih host zdravnica,
v svoj zare se
tehnočutni radar,
detlji pravi:
»Čuj, motorko, ptical!
To najbolj nevaren
je lubadar!«

MUHA V GOSTEH

V goste k nam prišla je muha,
sedla kar na hlebec kruha,
tri drobtine je pojedla,
odbrenčala, v mrežo sedla;
tam se lišpa in mrmra,
da najlepša je gospa.

Pajek sliši jo, priteče,
lepi muhi zvilo reče:
»Tkem ti prejo, samo svilo,
tebi za prelepo krilo,
da od glave do peta
res najlepša boš gospa!«

Meri ji, pomeri krilo,
jo zavija v samo svilo,
ves životek in noge,
da prelepa bo — he-he —
da prelepa bo gospa
prav od glave do peta.

V sivo mrežo zapletena,
muha vsa je oznojena,
tiše, tiše zdaj mrmra,
v mreži zgrudi se mrtva.
V goste k nam ne bo več
muhe —
potočimo solze suhe!

STRAH NA POLJU

Dečki-pepčki
so te dni,
po oblice
v polje šli,
šli so Nacek,
Pacek, Blaž,
Tinček, Tonček,
naš Matjaž.

Kot na dlani
kraj stezice,
se ponujajo oblice.
Smuk! — k oblicam
en, dva, tri —
naj na turku
čmrlj brenči.

— Pst, pst, tiše!
Kdo je tam?
Kdo jo briše
proti nam?
Glejte, smrček,
kremplje, tace ...
— To je hrček —
dahne Nace.

To je hrček,
to je hrček,
ki za zimo
nosi v hram:
ščepe krompirčka,
ščepe korenjčka,
za prikuho repico,
za posladek
pa obilne
in ugrizne
kolerabico v brado.

Janko Novak: VEVERICA

Ko šla z očkom
sem v naravo
storžek iznenada
pal mi je na glavo.

K visoki smreki
dvignila sem glavo
med vejami zagledam
nagajivko rjavo.

ZAJEC

Kam le tečeš zajec
urni dolgopetec,
saj vsi vemo,
da si strahopetec.
Pa si se prestrašil
kosa črnega,
ki priletel v goste
iz gozda temnega.

PETELINČKOVA ŽALOST

Zapel je petelinček
v jutro
a, v jutro žalostno,
liščka mu odnesla
je putko grahasto.
Zapel je petelinček
v jutro
a, v jutro žalostno
in žaloval za putko
povešal glavico.